

EMBERI KÖRNYEZET – POLGÁRI JOGI FELELŐSSÉG

I. BEVEZETÉS

Évfolyamdolgozati témaként foglalkoztunk elsőként a polgári jogi felelősség kérdéskörével. Marton Géza: A polgári jogi felelősség című művét¹ feldolgozva jutottunk el az objektív, illetve a veszélyes üzemi felelősséghez és az ítélkezési gyakorlatot feldolgozva a természeti kár problematikájához. A környezeti és a természeti kár a dolgozat terjedelme miatt akkor nem nyert bővebb kifejtést, ebben a dolgozatban folytatva a korábban elkezdett munkát ezt a témakört tesszük vizsgálódásaink tárgyává.

A környezeti jog **nemzetközi szinten** kialakult és fejlődő jogág. Sajátosságai kiemelik és elkülönítik a többi jogágtól. Célja az emberi élet alapjainak a megőrzése, védelme; kihatásai országhatárokon túlnyúlóak; a környezethez való jog, mint kollektív jog, mindenkit megillet, nincs konkrét címzettje, ezért alanyi jogként való érvényesítése is nehéz. A kimunkált alapelvek közül a megelőzés, a szennyező fizet és az elővigyázatosság elve érdemel a polgári jog szempontjából kiemelést.

Az **Európai Unióban** a környezetvédelmi tárgyú jogforrások alkotásának kezdeti időszakában a vertikális szabályozás volt a jellemző, amely az egyes környezeti elemek védelméről külön rendelkezett. Hamar felismerésre került, hogy ezek a szabályozások nem kellően hatékonyak, mert a környezethasználók az egyik norma alkalmazásával és egy környezeti elem védelmének betartásával egy másik környezeti elemet sértettek vagy arra hátrították át a szennyezést. Az ebből levont következtetés a 1990-es években manifesztáló-

dott a forrásokban, ekkortól a szabályozás súlypontja átkerült a horizontális szabályozásra, amely az egyes környezeti elemeket egyszerre védte. Kiemelendő, hogy az Egységes Európai Okmány rendelkezéseivel a környezet védelme elsődleges forrásban, az Unió alapszerződésében is rögzítésre került.²

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a közösségi környezeti joganyag elenyésző része foglalkozik közvetlenül a környezeti kárfelelősséggel. Terjedelmi okokból jelen dolgozat keretében csak a közvetlenül kártérítési témájú és alapvető kihatású jogforrásokkal tudunk foglalkozni leszögezve azt, hogy a közösségi joganyag az alábbiakban megemlítettekénél jóval gazdagabb. E körben meghatározó, átfogó jogi szabályozás az Unióban a 2004/35/EK irányelv³ a környezeti károk megelőzése és felszámolása tekintetében a környezeti kárfelelősségről.

A környezethez való jog **hazánkban alkotmányos szinten** deklarált jog.⁴ Olyan harmadik generációs alapjog, amelynek az objektív, intézményvédelmi oldala a domináns és az első generációs jogokhoz, valamint a szociális alapjogokhoz képest a belőle származó alanyi jog szerepe korlátozottabb.⁵ Az Alkotmánybíróságnak ez a több döntésben⁶ deklarált álláspontja megjelenik a hatályos szabályozásban, amely a környezet védelmének hangsúlyát a megelőzésre, a közigazgatási jog különböző szabályozási, engedélyezési és szankcionálási módszereire helyezi. Emellett más jogágak szabályai mögöttes jelleggel jelenhetnek meg.

Bár nem vitatott, hogy a közismert okokból a **környezetvédelem** területén elsőrangú a prevenció, a károsodás megelőzése, de a jelenlegi állapotok mellett számolni kell a károsodások bekövetkeztével. A bekövetkezett károsodást pedig reparálni kell, amelyre a **polgári jog** eszközei hivatottak.

Ahhoz, hogy a polgári jog eszközei hatékonyan működhessenek, szükség van a két jogág összhangjára. Vonatkozik mindez a szomszédjogi és a **felelősségi szabályokra** is.

A környezeti kárfelelősség rendszere nem csak a veszélyes üzemi szabályokat fogja át, hanem közigazgatási jogkörben, illetve a

munkavállaló, megbízott, képviselő, de akár vétőképtelen által okozott károkra is kiterjedhet. Dolgozatunk csak a **veszélyes üzemi felelősségre** és a felelősségre vonás alapjára⁷ fókuszál.

1. A polgári jogi felelősség funkciói, jellemzői

A felelősség valamilyen hátrányos eredményre való reagálás, helytállás érte. A jogi felelősség jogilag releváns eredményre adott válasz, míg a polgári jogban ez a releváns eredmény a kár. A kár a polgári jog által védett jogokban, jogilag védett érdekekben bekövetkezett vagyoniilag kifejezhető hátrány. A felelősség célja pedig ennek a hátránynak a kiküszöbölése, olyan helyzet kialakítása, mintha a károsodás be sem következett volna. Ebből a szempontból a felelősség **járulékos intézmény**, mert egy károkozásnak minden esetben meg kell előznie. Marton Géza szerint ez egy sajátos kérdés – válasz viszony, ahol a felelősség egy létező kötelelem megsértésére adott válasz, szankció.⁸ Egyet kell értenünk Martonnal abban, hogy a felelősséget mindig egy jog, védett érdek sérelme keletkezteti. Ez lehet szerződéses kikötés, konkrét jogszabályi rendelkezés, de akár alapvető szintű szabály is. Végeredményben pedig minden károkozásért való felelősség a jog évezredes elvére, a **károkozás tilalmára** (alterum non laedere) vezethető vissza.

A felelősség – szankció voltából eredően – szükségképpen **hátrányt** jelent a felelősségre vont személyre. A hátrányokozás tehát nem csak a represszív, hanem valamennyi felelősségi forma jellemzője.⁹

A polgári jogi felelősség döntően reparatív, helyreállító jellegű, de emellett nem hanyagolható el a preventív, megelőző funkciója. Jól működő felelősségre vonás esetén ugyanis a jogintézmény önmagában visszatartó erőt jelent a károkozóra (speciál prevenció) és a kivülálló harmadik személyekre (generál prevenció) egyaránt.¹⁰ Kevésbé célja viszont a kárfelelősségnek a represszió, amely az okozott hátrányon túlmenő, döntően személyi jellegű.

A viták a jogirodalomban tulajdonképpen a reparatív, preventív és represszív funkciók szerepe körül folynak.

Marton Géza a preventív funkciót a felelősség szankció jellegéből vezeti le és célnak tartja a döntően restitutív kárfelelősség

esetében is. Ugyanakkor megállapítja, hogy a represszió kevésbé jellemző a polgári jog körében.¹¹

Eörsi Gyula ettől eltérően a jogi felelősség általános jellemzőjének tartja a repressziót és a nevelő célzatot, a polgári felelősség specifikumának pedig a reparációt.¹²

A kortárs irodalom köréből **Újváriné Antal Edit**¹³ a két elvet, a helyreállítást és a megelőző, nevelő célzatot szükségszerűen egymás ellen hatónak tartja. A reparáció ugyanis a teljes kár megtérítését kívánná, de a prevenció, a nevelő cél csak a jog által meghatározott, negatív értéktétel alá tartozó (felróható, vétkes, stb.) károk megtérítésére kötelezést enged. Megállapítása szerint az objektív felelősségi rendszerek az előbbi, a szubjektív az utóbbi irányába hatnak.¹⁴ Mivel minden konkrét felelősségi rendszer szubjektív és objektív elemek összessége és nincs tisztán szubjektív vagy objektív rendszer, ezért a két cél együttesen van jelen minden szabályozásban. Ami változó az a két elem súlya, ez a jogalkotó döntésétől és az elérni kívánt céloktól függően eltérő lehet.

Újváriné álláspontja szerint a döntően vagyoni viszonyokat szabályozó polgári jog és annak objektív felelőssége abba az irányba mutat, hogy a reparációs cél megelőzi a prevenciót.¹⁵

2. A veszélyes üzemi felelősség

Az objektív felelősségi rendszer tartalmaz tisztán objektív tényállásokat, de az általános, szubjektív alakzat keretében is megjelennek objektív irányba ható tényezők.¹⁶ Az objektív alakzatok részben az 1959. évi IV. törvényben, a Polgári Törvénykönyvben (a továbbiakban: Ptk.), részben külön jogszabályokban találhatóak. A Ptk.-ban szabályozottak közül kiemelkedik és az objektív felelősségen belül önálló kategóriát alkot a veszélyes üzemi felelősség.

A veszélyes üzemek fokozott felelőssége kialakulásának indoka a technika fejlődésében keresendő, amely az addiginál veszélyesebb megoldásokat hozott létre. A kár megelőzésében, enyhítésében szélesebb körű lehetőségekkel az rendelkezik, aki felügyeli, ellenőrzi azok működését, az ő érdekében működnek, a tulajdonában állnak (üzembentartó).¹⁷ E fokozottabb veszélyforrások köre pontosan, egyszer és mindenkorra nem határozható meg, a technika fejlődésével állandó változásban van.

A veszélyes üzemek fokozott felelőssége körében a XIX. század végétől az ipari üzemek megjelenésétől, a gépjárművek által okozott károkon át a robbanó-, maró- és mérgező anyagok nagy mértékű felhasználásáig felvázolható egy **fejlődési ív**. A legújabb tendencia a természeti, illetve környezeti károk, atomkárok, géntechnológia alkalmazásával okozott károk bevonása e felelősségi alakzat körébe.

Épp e minősített veszélyesség, a **veszélyes üzemi jelleg**, ami elkülöníti e felelősségi alakzatot az általános helytállási kötelezettségtől. A tényállás többi eleme, az üzembentartó személye, a kimentési okok, többek közös károkozásánál a rendellenesség vizsgálata csak ezután következhet. Ha e tényállási elem hiányzik, az utóbbiak nem vizsgálhatók, a kár megtérítésére a generális szabályok vagy más speciális alakzat alapján kerülhet sor. Mondhatjuk, hogy a veszélyes üzemi jelleg a veszélyes üzemi felelősség *conditio sine qua non*-ja.

A veszélyes üzemi felelősséget – a megelőző évtizedek bírói gyakorlata termékeként – a Ptk. iktatta törvénybe 1959-ben. E körbe tartozó tevékenységek körének és az üzembentartói minőség kritériumainak kialakítását nagyrészt a bírói gyakorlatra hagyta, bár egyes jogszabályok külön is szabályoznak fokozott veszélyességű tevékenységeket a Ptk. felelősségi szabályaira hivatkozással, vagy anélkül. A veszélyes üzem és az üzembentartó fogalmának ma sincs egzakt meghatározása. Az e körbe tartozó tevékenységeket példálózó jelleggel tartalmazza a Ptk. Kommentár¹⁸, mindezek rendszerezését – az ítélkezési gyakorlatra figyelemmel – Eörsi Gyula végezte el. **Csoportosítása** ma is helytálló, de kiegészítendő.

Eörsi-féle csoportosítás¹⁹

Csoport	Eset
Gépi erővel hajtott járművek	Gépjárművek Vonat Légi járművek Felvonó Segédmotor
Gépi erővel működő ipari üzemek	Villamos energiát termelő és átalakító üzemek és berendezések Gépi erő alkalmazására tekintet nélkül: Építkezések Bányák Gázművek Vízművek
Bizonyos gépek	Cséplőgép Traktor Szélmotor Daráló Szecskavágó Gőzfűrés NEM tartoznak ide a háztartási gépek és az orvosi kezelés során használt gépek.
Robbanóanyag készítése, tartása, alkalmazása, lőfegyver tartása	
Mérgező anyagok készítése, tartása, felhasználása	Féregirtás Fertőtlenítés Permetezés Mérgező vegyszer gyártása
Sugárzó anyagok és készítmények használata	
Kezdetleges körülmények közt végzett munkák	Kútásás Gödörásás Pinceásás Csatornázás Kavics- és homokkitermelés (kivéve, ha csak a felszínen történik)
Vadállat tartása	
Emberi környezetet veszélyeztető tevékenység	

Saját csoportosításunk kiegészítve az Eörsi-féle rendszerezéssel és az elmúlt 30 év bírói gyakorlatával²⁰

Veszélyes üzem jellege	Eörsi-féle csoportosítás	Egyes veszélyes üzemek	Bírósági döntések
Modernizációs	Gépi meghajtású jármű	Gépjármű, vonat, légi jármű	BH 2005. 54., 2003. 114. 2000. 349., 1993. 741. 1993. 635., 1992. 242. 1990. 140., 1989. 322. 1986. 103., 1978. 487. BDT II. évf. 5. szám 56. eset
	Ipari üzem	Vízi létesítmények, bánya, elektromos vezeték	BH 2003. 321., 1999. 206., 1984. 195. BDT IV. évf. 6. szám 88. eset
	Bizonyos gépek	Légcsavar, láncfűrész, fémlemez daraboló gép-sor, betonkeverő	BH 1996. 199., 1992. 434., 1988. 273. 1987. 227., 1980. 243.
	Robbanóanyag, lőfegyver	Bomba, pirotechnikai eszközök, bánya, lőtér, lőfegyver	BH 2003. 320. 2000. 200., 1991. 314. BDT IV. évf. 6. szám 88. eset, III. évf. 9. szám 130. eset
	Mérgező, maró anyag	Permetezés, kereskedelmi fogalomban kapható fehéritőszerek	BH 2003. 115., 1987. 437. 1985. 115., 1983. 204. 1983. 203., 1981. 413. BDT I. évf. 7. szám 250. eset, továbbá: BH 1993. 678.
	Sugárzó anyag	Sugárzó anyagot felhasználó üzemek, atomreaktorok	BH 1990. 27.
	Emberi környezet károsítása	Környezetszennyező anyagot, káros mértékű port, hanghatást, rezgést kibocsátó üzemek	BH 2003. 163., 2003. 75. 1997. 300., 1995. 575. 1995. 170., 1990. 27. 1981. 15., BDT III. évf. 2. Szám 31. eset
	Vadállat által okozott kár	Vad és gépjármű, vad és vonat találkozása	BH 2003. 237., 2000. 401., 2000. 402. 1978. 428., 1978. 141. BDT II. évf. 10. szám 149. eset, II. évf. 5. szám 54. eset, II. évf. 1. szám 8. eset, mutarványszám 28. eset, továbbá: BH 1999. 511

Elmaradottság	Kezdetleges munkák	Csónak üzemeltetése, pinceakna használata	BH 1963. 3487.
Látszólagos	—	Nyílt láng használata, autószerelő-műhelyben mosóbenzin használata, habszifon (háztartási gép), vízfolyás	BH 2004. 275. 1993. 498. 1988. 446. 1988. 183.

Saját csoportosításunkban az Eörsi Gyula által megkezdett rendszerezést folytatva további csoportokba foglaltuk a felmerült esetköröket (modernizációs, elmaradott és látszólagos veszélyes üzemek) a veszélyes üzem jellege alapján és jeleztük, hogy a joggyakorlatban megjelennek olyan tevékenységek is, amelyek nem veszélyes üzemek, bár elsőként annak tűnnek (látszólagos veszélyes üzemek). Emellett tekintettel az elmúlt évtizedek ítélkezési gyakorlatára **aktualizáltuk** az esetkörök elnevezését és felmerült esetek körét is.

2. 1. Veszélyes üzemek a jogszabályokban

Hatályos jogszabályaink egy része bizonyos tevékenységeket **explicit** módon nyilvánít veszélyes üzemmé azzal, hogy a Ptk. 345-346.§-ait rendeli alkalmazni a velük kapcsolatos kárra. Más jogszabályok viszont egy adott tevékenység veszélyességéről szólnak, fokozott elővigyázatosságot, megelőzési kötelezettséget írnak elő anélkül, hogy polgári jogi értelemben veszélyes üzemmé minősítenék őket, akár a vonatkozó felelősségi szabályok hivatkozásával. Ez utóbbi csoportnál viszont a tartalmi elemzés, a rendszertani értelmezés vagy a bírói gyakorlat figyelembevétele alapján a Ptk. rendszerében veszélyes üzemnek tekinthetjük őket (**implicit** módon meghatározott veszélyes üzemek).

Az új Ptk. koncepciójában²¹ a jelenlegi szabályozástól eltérően az emberi környezetben okozott károkért való helytállás külön nevesített felelősségi esetként²² szerepel. Szintén nevesítve és a hatályos vadászati törvény terminológiáját átvéve szerepel a vadkár, a vadászati kár, valamint a vadban okozott kár²³. Külön fejezetet kapnak az atomkárok is²⁴.

Ezeket az új, nevesített tényállásokat a könnyebb összehasonlíthatóság végett a hatályos szabályok elemzésénél tárgyaljuk.

2. 1. 1. Explicit módon meghatározott veszélyes üzemek

Az e csoportba tartozó veszélyes üzemek a **törvényalkotó döntése** révén váltak veszélyes üzemmé, amikor fokozott veszélyességűvé nyilvánította őket és a Ptk. 345-346.§-ait rendelte alkalmazni rájuk. **Maga a Ptk. 345.§-a** az emberi környezetben okozott károokra, a **külön törvények** közül a környezetvédelem általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Kvt.) 103.§-a, a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Tvt.) 81.§-a, a vadgazdálkodásról, vadászatról szóló 1996. évi LV. törvény (a továbbiakban: Vtv.) 75.§-a, az atomenergiairól szóló 1996. évi CXVI. törvény (a továbbiakban: Aetv.) 53.§-a, a géntechnológiai tevékenységről szóló 1998. évi XXVII. törvény 27.§-a és az állatok védelméről szóló 1998. évi XXVIII. törvény 24.§-a rendeli e szabályok alkalmazását.

2.1.2. Implicit módon meghatározott veszélyes üzemek

Egyes jogszabályok anélkül rendelkeznek egy veszélyes tevékenységről, hogy akár csak utalnának a Ptk. felelősségi rendelkezéseire.

Esetükben a jogalkotó a tevékenységet sem nyilvánítja veszélyessé és az alkalmazandó felelősségi alakzatról sem rendelkezik. A szigorú kármegelőzési szabályok, a keletkező kár mértéke és a tevékenység veszélyessége azonban indokolja a veszélyes üzemi felelősség alkalmazását.

Ilyen tevékenységekörök, a veszélyes eb tartása, a veszélyes anyagokkal és a veszélyes hulladékokkal kapcsolatos tevékenységek.²⁵

2. 1. 3. A veszélyes üzemi felelősség határesetei a hatályos jogszabályokban

A teljesség igényével megemlítendő, hogy a hatályos jogban vannak olyan szabályok, amelyek sem a tevékenység veszélyességét nem említik, sem a veszélyes üzemi felelősség alkalmazását nem írják elő. Jellemzően egy objektív alapú, fokozott helytállási kötelezettségről

rendelkeznek, a kimentés tekintetében a veszélyes üzemi felelősségnél megismert mentesüléssel. Ugyanakkor a tevékenység veszélyessége, a keletkező károk mértéke és a megelőzés lehetőségei alapján **nem jelentenek fokozott veszélyességet**, így nem is minősülnek veszélyes üzemnek.

Ilyen esetek például a jogellenes adatkezeléssel okozott kár, illetve a gyermeknek, tanulónak, hallgatónak óvodai, iskolai, gyakorlati jogviszonyával kapcsolatos kár.

II. A KÖRNYEZETVÉDELEM SZABÁLYOZÁSI RENDSZERE²⁶

A környezetvédelmi szabályozás saját összefüggésekkel rendelkezik, önálló rendszert alkot, amelyre a polgári ügyekben eljáró bíróságoknak is figyelemmel kell lenniük. Ki kell tekintenünk a környezeti jog rendszerére, hogy megérthessük milyen viszonyban állnak egymással a környezetvédelmi tárgyú jogszabályok, illetve hogyan kapcsolódik hozzájuk a polgári jog és ezen belül a veszélyes üzemi felelősség fogalomrendszere.

Végeredményben egy finoman kidolgozott kapcsolatrendszer körvonalazódik előttünk, ahol az átfogó, elvi jelentőségű jogszabályok egy generális, az egyes területekre vonatkozóak pedig egy speciális szabályozási szintet alkotnak. A speciális szinten belül is egyes szabályok átfogóbbak, több területre kihatnak, ezáltal közelebb kerülnek a generális szabályokhoz. Végül minden egyes szabály kölcsönös hatással van a másokra és így alkotnak egy komplex rendszert, amelynek törvényszerűségei a környezeti kárfelelősségre is kihatnak.

1. Speciális és generális szabályok viszonya

A Kvt. az összhang szempontjából határozza meg a védendő területeket és veszélyeztető tevékenységeket, de nem szól arról, hogy különös rendelkezés hiányában alkalmazhatóak-e a szabályai.²⁷ A kódex indoklása és a Tvt.²⁸ viszont lehetővé teszi ezt.²⁹

Ennek megfelelően a környezeti károkért való veszélyes üzemi felelősség tekintetében elsősorban a különös tényállásokat kell alkalmazni, ezek hiányában pedig a Kvt. kárfelelősségi alakzatát. Főként mivel – mint majd látható lesz – a speciális alakzatok sosem fogják át a keletkezhető környezeti károk teljes spektrumát.

A kódex átfogó jellegéből, alapelvi rendelkezéseiből és abból kiindulva, hogy a speciális területeken is alkalmazhatóak a szabályai, kimondható, hogy a **környezetvédelem anyajoga** a Kvt. Ezzel a környezeti jog generális szabályozási szintjét képezi.

2. A *Tvt. különleges helye*

Sematikus megállapítás, hogy a releváns jogszabályok a speciális – generális viszonyában állnak, ugyanis több különös szabály kilóg a sorból. Az egyik ilyen a természet védelméről szóló törvény. Számos más jogforrás épül rá és védelmi köre is olyan kiterjedt, hogy ez kiemeli a többi szabályozás közül és a Kvt-hez hasonlóvá teszi. Külön figyelmet érdemel tehát a Tvt. és a Kvt., valamint a Tvt. és speciális jogszabályok viszonya.

2.1. A *Kvt. és a Tvt. viszonya*

Ami a Tvt-t a Kvt-hez közel hozza, de egyben kiemeli a többi speciális norma köréből, az a szabályozási tárgya és módszere. A Tvt. tárgyi hatálya ugyanis kiterjed valamennyi természeti értékre és területre, valamint a tájra.³⁰ Ezek definíciójából³¹ megállapítható, hogy a környezeti elemeket más szempontból védi a Tvt., mint a Kvt³².

A környezeti elemek ugyanis a **Tvt-ben természeti rendszerként** jelennek meg.³³ Ugyanis a természet védelme fogalmilag csak komplexen, a biológiai összefüggések figyelembe vételével valósulhat meg. Másrészt a természetvédelem többletelemeket is bevisz a védelem körébe. Így a tájvédelem körében az esztétikai értékek, a védett területek körében a nemzeti és egyetemes kulturális örökség.

Ezt a speciális jelleget a jogalkalmazásnak is figyelembe kell vennie és elsősorban a Tvt-t kell alkalmaznia a felelősségre vonás körében is.³⁴

2.2. A *Tvt. és a speciális szabályok viszonya*

A Tvt. több alkalommal utal egyes környezethasználati tevékenységek természetvédelmi jellegű szabályaira³⁵, de a speciális jogszabályok is tartalmazzák ilyen rendelkezéseket.³⁶ Ebben a tekintetben úgy viselkedik a Tvt., mint egy generális jogforrás.

Valójában ezekre a területekre a Tvt. és a Kvt. egyaránt kihatással van. Különösen, ha az adott területet szabályozó törvény nem tartalmaz különös kárfelelősségi tényállást. Így ha a károkozás természetvédelmi rendelkezés megszegésével történik, akkor természeti kárnak minősül, a Kvt. pedig háttérjogszabály. Egy tisztán környezetvédelmi szabály sértésével okozott kárnál, környezeti kárról beszélhetünk és csak a Kvt. alkalmazandó rá.

3. Az egyes külön szabályok közös jellemzői

A speciális területeket áttekintve megállapítható, hogy azok mindegyike **törvényi szinten** szabályozott. Elsősorban közigazgatási jellegű szabályokat tartalmaznak, a polgári jog köréből a kártérítésen kívül szomszédjogi rendelkezések és a kártalanítás szabályai jelennek meg.

A törvények legtöbbje csak **közvetetten** tartalmaz a környezeti **károk megtérítése** szempontjából releváns szabályokat. Elsősorban olyan előírásokról van itt szó, amelyek egy már bekövetkezett károsodás, illetve annak veszélye esetén a károkozó kötelezettségei megállapításánál, a tevékenységi körön kívüli elháríthatatlan ok megítélésénél segítik a jogalkalmazót.

Ugyanakkor vannak olyan törvények, amelyek **önálló felelősségi szabályokkal** is rendelkeznek, így az Aet. és a Vtv.. Olyan megoldásokkal is találkozunk, ahol a jogszabály a Ptk-ra utalással rendezi a felelősség kérdését. Ilyen rendelkezést tartalmaz az Aet., a Vtv, a bányászatról szóló 1993. évi XLVIII. törvény (a továbbiakban: Bt.) vagy a hulladékgazdálkodásról szóló 2000. évi XLIII. törvény (a továbbiakban: Hgt.).

III. A KÖRNYEZETVÉDELEM SZABÁLYOZÁSI RENDSZERE ÉS A VESZÉLYES ÜZEMI FELELŐSSÉG

A környezeti jog és a polgári jog nem alá-fölérendelt, hanem **egymást kiegészítő jogágak**. A környezetvédelem rendszeréhez ugyan kívülről, de több szállal kapcsolódik a Ptk. és a veszélyes üzemi felelősség. A Kvt. és a Ptk. utaló szabályánál fogva létezik egy **átfogó, általános**, a külön szabályok rendelkezésénél fogva pedig az egyes tevékenységekre kiterjedő, **speciális kapcsolat**.

A speciális normák általában a Ptk. 345.§-ához képest többletszabályt nem tartalmaznak, viszont a Kvt., a Tvt. és a Hgt. felelősségi tényállása többletelemmel rendelkezik a jogellenességre nézve.

Külön felelősségi tényállás hiányában ezek alkalmazhatók a speciális jogszabályok hatálya alá tartozó esetekben is.

Itt egy **önálló felelősségi rendszerről** van szó, amely megőrzi a kártérítés reparatív funkcióját, a környezeti jog preventív szabályai pedig módosult formában jelennek meg benne. Főszabály szerint **teljes eredményfelelősségről** van szó, ahol az **elsődleges, egyetemleges elemek** és a **kártelepítés** is megjelenik. A környezeti kárért való felelősség körében is felmerül a feltétlen fokozatú tényállás alkalmazása, sőt a szándékosság és a gondatlanság bevonása is a veszélyes üzemi tényállás mellett. A különös szabályokban pedig a fokozott és a feltétlen alakzat között is találhatók tényállások.

Mindezek figyelembe vételével egy rendkívül **cizellált rendszer** képe alakulhat ki előttünk, amelyben mindezek ellenére összhang teremthető, ha előbb nem, a jövőben.

IV. A KÖRNYEZETI KÁRFELELŐSSÉG ALAPJA – A KVT. ALAPFOGALMAI

A környezetvédelmi kártérítési jog keretében első rendű feladat annak a tisztázása, hogy a polgári jogilag releváns **környezeti jogi fogalmak** milyen viszonyban állnak egymással.

Ennek keretében a környezetkárosodás, a környezetveszélyeztetés, a környezetszennyezés, az igénybevétel, a terhelés, a környezethasználat és a különböző Kvt. szerinti határértékek kártérítési szerepe vizsgálandó.

1. Környezetszennyezés – környezetveszélyeztetés – környezetkárosítás

1. 1. A környezetszennyezés elhatárolása a környezetkárosítástól

A környezetszennyezés környezetkárosítástól való elhatárolása során látnunk kell, hogy a szennyezést a jogalkotó egy előre meghatározott számszerűsített kritériumhoz, a kibocsátási határérték meghaladásához köti, feltéve, hogy az **terheléssel** következik be.

Ezzel szemben a környeztkárosítás az a tevékenység, amelynek hatására környeztkárosodás következik be. Tehát a jogalkotó a környeztkárosító magatartásokat nem csak terheléssel látja megvalósíthatónak, hanem **igénybevétellel is**.

A **környeztkárosodás** a környezetnek vagy valamely elemének olyan mértékű változása, szennyezettsége, illetve valamely eleme igénybevételének olyan mértéke, amelynek eredményeképpen annak természetes vagy korábbi állapota (minősége) csak beavatkozással, vagy egyáltalán nem állítható helyre, illetőleg, amely az élővilágot kedvezőtlenül érinti.³⁷ A környeztkárosodás tehát **többféle magatartással** valósulhat meg, így változás előidézésével, szennyezéssel illetve az igénybevétel fokozott mértékével is. A környezetszennyezéstől való elhatárolás szempontjából a **szennyezéssel megvalósuló kárnak** van jelentősége. Ami a károsodást a szennyezettségtől megkülönbözteti, az az a **minősített eredmény**, ami a szennyezés hatására következik be, nevezetesen, hogy a korábbi állapot, minőség nem, vagy csak beavatkozással állítható helyre, illetve az élővilágot kedvezőtlenül érinti. Ebben az esetben tehát a környeztkárosodás egy minősített szennyezettség formájában jelenik meg. Ez a súlyos eredmény a károsodás differencia specifikája.

1. 2. A környezetveszélyeztetés elhatárolása a szennyezéstől

A **környezetveszélyeztetés**, az a tevékenység vagy mulasztás, amely környeztkárosítást idézhet elő.³⁸ Már a fogalom meghatározásából is látható, ami a **környeztkárosodástól** megkülönbözteti, az hogy tényleges károsodással nem jár, csak annak a veszélye kell, hogy fennálljon. Ahhoz, hogy ezt a bíróság megvalósultnak lássa, a környeztkárosodás bekövetkeztének az adott helyzetben előreláthatónak és olyan közelinek kell lennie, amely még elhárítható, de az intézkedések megtételének hiányában nagy valószínűséggel ténylegesen bekövetkezne.

Nagy hasonlóságot mutat a **szennyezettségi határérték túllépése (minősített szennyezés)** a környezetveszélyeztetéssel, ugyanakkor a két fogalom nem azonos. A határérték ugyanis egy előre meghatározott, a jogalkalmazást orientáló tényező,

ugyanakkor a gyengéje is a **stabilitásában** van: a rugalmasság hiánya.

A környezetveszélyeztetés törvényi fogalma egy **rugalmas fogalom**, csak a károsodás lehetősége határolja le. Ez a bírói gyakorlatra ró nagyobb terhet, hogy tartalommal töltsse meg és kimunkálja megállapítása kritériumait, mert a szennyezettségi határérték túllépése esetén sem lehet automatikus a veszélyeztetés megállapítása. Környezetveszélyeztetés fennállhat a szennyezettségi határérték alatt (nem minősített szennyezés) és a fölött is (minősített szennyezés), ha a károsodás bekövetkezte **konkrét esetben előrelátható, nagy valószínűségű és közeli**. A szennyezettségi határérték szerepe ugyanis nem a kizárólagosság megteremtése a veszélyeztetés megállapítására, hanem a tudomány mindenkori állása szerint azoknak a helyzeteknek a meghatározása, amelyek károsodás lehetőségével járnak. A jogalkotó viszont nem vonhatja be ilyen módon az összes felmerülő veszélyhelyzetet a szabály alá, a környezetvédelem céljai megkívánják egy rugalmas szabály biztosítását a jogalkalmazás számára. A határérték előnyénél hangsúlyozottan kiemelendő viszont, hogy egyrészt a túllépés megállapítása viszonylag egyszerű, részben mentesíti az igényérvényesítőt a bizonyítás nehézsége alól, másrészt pedig az illetékes szerv figyelmét felhívja az azonnali intézkedésre a károsodás elkerülése érdekében.

A szennyezés esetén tehát a károsodás bekövetkeztének valószínűsége fennáll, ugyanez a minősített szennyezés esetén nagy valószínűségű. A veszélyeztetés megállapításához viszont a közelség is szükséges. Ez lehet olyan, amely már megalapozza a veszélyeztetés megállapítását, de lehet olyan is, amely még nem. A szennyezés tehát **egészében nem azonosítható** a veszélyeztetéssel, de bizonyos része már megalapozza azt. Ez a terület nem feltétlenül esik egybe a minősített szennyezés területével sem, mert ott is vizsgálendő legalábbis a közelség fennállta.

2. Környezetvédelmi határértékek és szerepük a környezeti kárfelelősség körében

A szennyezés és a veszélyeztetés elhatárolásánál már látható volt, hogy a határértékeknek van relevanciája a kárfelelősség körében is.

Egyrészt a kibocsátási határérték túllépése alapján állapítható meg a szennyezés fennállta, másrészt a szennyezési határérték meghaladása megvalósítja azt a minősített szennyezést, amely a veszélyeztetés bekövetkeztét nagymértékben valószínűsíti. Ezek segítséget nyújtanak a bírói gyakorlat számára és orientálják azt³⁹, de nem kizárólagosan ezekre támaszkodik az ítélkezés.

Előjáróban a következő problémák kiemelése szükséges:

Az igénybevételi és kibocsátási határérték az igénybevétel és a terhelés olyan szintjét határozza meg, amely alatt kizárt a környezetkárosodás (így annak veszélye is).⁴⁰

A **szennyezettségi határérték túllépése** már olyan szintű terhelést jelent, ahol fennáll a környezet- vagy egészségkárosodás lehetősége. A környezetveszélyeztetéstől való elhatárolásnál a fentiekben írtak mellett arra is tekintettel kell lenni, hogy a szennyezettségi határérték meghatározásakor a jogalkotó az egészségkárosodás bekövetkeztére is figyelemmel volt. E kettő megvalósulása viszont nem feltétlenül azonos mértékű kibocsátás mellett történik, ezért minden esetben külön vizsgálandó, hogy a túllépés mikor jár környezetkárosodás veszélyével és mikor egészségkárosodásával.

A szennyezettségi határérték túllépésének értékelése mellett problémát jelent, hogy az **igénybevételi vagy kibocsátási határérték meghaladása, de a szennyezettségi el nem érése** esetén miként minősül a magatartás és eredménye, illetve a környezetveszélyeztetés köthető-e kizárólagosan a szennyezettségi határérték túllépéséhez.

Az igénybevételi vagy kibocsátási határérték túllépése ugyanis már nem zárja ki a környezetkárosodás lehetőségét, tehát az már a szennyezettségi határérték alatt is fennáll. Felmerülhet, hogy ebben az esetben mi indokolja a szennyezettségi határérték fenntartását?

A válasz erre az a minősített szennyezés, ami a határérték túllépése esetén önmagában – vagylagosan – a környezetkárosodással fenyeget. Az a momentum, hogy a jogalkotó nem mondja ki, hogy az igénybevételi, kibocsátási határértékek felett ez a veszély már fennáll, de a szennyezettségénél rögzíti, kifejezi azt, hogy utóbbi esetben a veszély már nagy valószínűségű. Lehetőséget ad viszont ezzel a

megoldással arra is, hogy ha a „köztes” területen következne be hátrányos változás, az is reparálható legyen.

2. 1. A határértékek túllépése a bírói gyakorlatban

A határértékek túllépéséhez kapcsolódó bírói gyakorlat változatos képet mutat. Jellemző, hogy a környezetveszélyeztetés problémája a környezetszennyezéssel és a károsítással összefüggésben jelenik meg és összekapcsolódik a különböző határértékek túllépésével. A bírák a határértékeket a károsodás és a veszélyhelyzet jelzőrendszerének tekintik, bár eltérő jelentőséggel. Közös sajátosság továbbá, hogy az alsóbb szinten eljáró bíróságok és/vagy a felek részéről zavar merült fel a szennyezés – veszélyeztetés – károsodás viszonya és a határértékek ezekhez viszonyított szerepe tekintetében. A veszélyeztetés megállapítása esetén pedig tipikusan nem indokolják a bírák, hogy miben és miért látják megvalósulni a környezetkárosodás lehetőségét.

2. 2. A minősített szennyezés ítélezési gyakorlata

Sorra véve a közzétett döntéseket, az egyik esetben szennyvíz kibocsátással megvalósuló környezetveszélyeztetés volt az ügy tárgya, ahol a veszélyeztetés fennállta és fogalma volt vitás. A felperes felülvizsgálati kérelmében arra hivatkozott, hogy a **szennyezettségi határérték többszöri túllépése** önmagában környezetveszélyeztetést valósít meg. A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a szennyezés – veszélyeztetés – károsítás nem egymásra épülő, hanem együttesen értelmezendő fogalmak. Kimondta, hogy a szennyezés nem a veszélyeztetést megelőző állapot, hanem mint fogalom önmagában jelenti mindazokat a körülményeket, amelyekben keresztül a veszélyeztetés megvalósulhat. Megállapította továbbá, hogy a szennyezési határérték meghatározása nyilvánvalóan a környezet olyan mértékű terheléséhez igazodik, amelyen túl a környezetkárosodás már be is következhet. A vizsgált esetben pedig a többszöri határérték-túllépés magában foglalta a környezetkárosodás lehetőségét, ezzel pedig a környezetveszélyeztetés megvalósult.⁴¹

Észrevételeink a következők:

Nem határozta meg a bíróság, hogy miben is látja a veszélyt. Esetleg a vízi élőlények lehetséges pusztulásában, fejlődési rendellenességében vagy áttelepülésében, mint az élővilágot kedvezőtlenül érintő hatásban, vagy hogy a víz szennyezettsége a jövőben esetleg helyreállíthatatlan, illetve csak beavatkozással helyreállítható változást okozna? Talán azért nem tért ki ilyen részletekre az eljáró bíróság, mert ezek nélkül is megállapítható a veszélyeztetés pusztán a szennyezettségi határérték túllépése alapján? Erre nem ad választ a határozat.⁴²

2. 3. A nem minősített szennyezés ítélkezési gyakorlata

Egy másik esetben futómű-gyár által kibocsátott légszennyezés történt. A megyei bíróság álláspontja szerint a **kibocsátási határértéket meghaladó, de a szennyezettségit el nem érő terhelés** esetén a környezetkárosodás igazolására van szükség. A kibocsátási határérték alatt ugyanis kizárt a károsodás, a szennyezettségi felett viszont ennek a ténye fennáll. A felperes annak a megállapítását kérte, hogy az emissziós határérték túllépése légszennyezést jelent, amely egyúttal környezetet veszélyeztető tevékenység.

A Legfelsőbb Bíróság azt vizsgálta a kérdésben, hogy a szennyezés egyúttal veszélyeztetésnek minősül-e, vagy annak csak a szennyezettségi határérték átlépése lehet az alapja – ahogyan a jogerős ítélet megállapította. Az alsóbb bíróság álláspontjával nem értett egyet a Legfelsőbb Bíróság és kimondta, hogy önmagában a kibocsátási határértéket meghaladó terhelés is **eredményezhet környezetkárosodást**. Megállapította továbbá, hogy megvalósult a veszélyeztetés a túllépéssel. Leszögezte, hogy megállapításával ellentétes értelmezés esetén **nem lenne értelme a kibocsátási határértéknek**. Alátámasztásul felhívta a törvény indoklását, amely szerint a környezetveszélyeztetés a környezet olyan használata, amelynél a felhasznált vagy előállított anyagok vagy energia tulajdonságai következtében káros környezeti hatások lépnek fel és a megfelelő védelmi, biztonsági intézkedések elmulasztása esetén be is következhetnek.⁴³

Az esettel kapcsolatos **észrevételeink** a következőek:

Helytállónak tartjuk azt a megállapítást, hogy önmagában az emissziós határérték meghaladása környezetkárosodást eredményezhet és ezért környezetveszélyeztetés fennállhat. Ugyanakkor a konkrét ügyben a veszélyeztetés mibenlétét semmivel sem indokolja a Legfelsőbb Bíróság.

A veszélyeztetés megállapítását arra alapozza, hogy az a túllépéssel megvalósult, különben nem lenne jelentősége a határértéknek. Ez a megállapítás aggályos, mert ha továbbgondoljuk, a következőkre jutunk: a bíróság szerint azért kell megállapítanunk a veszélyeztetést, mert e nélkül a kibocsátási határértéknek nincs értelme. Viszont akkor mi lenne a jelentősége a szennyezési határértéknek, amelyet a jogalkotó – részben – a környezetveszélyeztetés fogalmi elemeivel határoz meg?

Megítélésünk szerint komplexen kell megközelítenünk a kérdést. Kiindulásként rögzítsük, hogy valamennyi határértéknek jelentőséget kell tulajdonítanunk. Másodsorban a fogalmak értelmező rendelkezésbeli jelentéséből indulunk ki, szem előtt tartva a szabályozás rációját, célját is.

A fentiekben a veszélyeztetés és a szennyezés elhatárolásánál kifejtettekét fenntartjuk e tekintetben.⁴⁴ Eszerint, a **szennyezési határérték** túllépése a károsodás nagy valószínűségét igazolja és a **bizonyítás** e körben annak **közeliségére** terjed ki. A **kibocsátási, igénybe vételi határérték** túllépésénél viszont a károsodás **valószínűségének mértéke és közelsége is bizonyítás tárgya**. A szennyezettségi határérték túllépésénél az igényérvényesítőt terhelő bizonyítási kötelezettség tehát szűkebb körű. Ugyanakkor ez a megoldás képes reagálni arra a – kimondottan a környezeti jog terén megfigyelhető – tapasztalatra is, hogy a kisebb mértékű terhelés, igénybevétel is okozhat veszélyeztetést.

A harmadik közzétett döntés ehhez kapcsolódva jelentős megállapításokat tesz. Ebben az esetben a környezethasználó a **kibocsátási határértéket meghaladó** szennyvíz-kivezetéssel szennyezte a környezetet. A Legfelsőbb Bíróság ebben az ügyben is leszögezte, hogy a szennyezés nem azonosítható a veszélyeztetéssel és a károsítással. Megállapította továbbá, hogy az igénybevételi, kibo-

csátási és szennyezési határérték **bármelyikének a túllépése** a környezet veszélyeztetését idézheti elő és megfelelő védelmi, biztonsági intézkedések elmaradása esetén a káros környezeti hatások nagy valószínűséggel be is következnek. Ezeket a határértékeket a környezet **potenciális** veszélyeztetése jelzőrendszerének tekintette. Mindezek mellett kimondta, hogy az adott körülmények alapján vonható le következtetés arra nézve, hogy a veszélyeztető állapot **ténylegesen** fennáll-e.⁴⁵

A döntés elvi kijelentéseivel kapcsolatban a következő **megállapítások** tehetők:

A **határozat újdonsága**: megindokolja az eljáró bíróság, hogy miért látja megalapozottnak a veszélyeztetés fennálltát. E körben hivatkozik a peranyagra és kimondja, hogy a korábbi halpusztulások és a szakértői vélemény megalapozza a vízi élővilág károsodásának veszélyét. Ez a környezetkárosodás élővilágra kedvezőtlen hatást kifejtő formájának felel meg.

Az előbbi esettől eltérően bármelyik határérték túllépése és a megfelelő védelmi intézkedések elmulasztása esetén a káros környezeti hatások bekövetkeztét lehetségesnek és valószínűnek tartotta a Legfelsőbb Bíróság. Ezzel az állásponttal megegyezik az általunk képviselt.

A jogeset **valódi jelentősége** abban van, hogy megkülönbözteti a potenciális és a tényleges veszélyeztetést, ezzel irányt mutat a jogalkalmazás számára. Kiemeli a határértékek potenciális veszélyt jelző szerepét és leszögezi, hogy a tényleges veszély megállapítására az adott eset körülményei alapján kerülhet sor. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy nem szól arról, hogy hol az a választóvonal, ahol már a szennyező magatartás veszélyt jelent és ez miben manifesztálódik a külvilágban.

Összegzésül megállapítható, hogy a bírói gyakorlat foglalkozik a szennyezés – veszélyeztetés – károsodás problematikájával és ebben a határértékek által betöltött szereppel. Ugyanakkor a felelősség megállapítása szennyezés esetén veszélyeztetés vagy károsodás alapján történik. Nem vizsgálja a bírói gyakorlat a tevékenység veszé-

lyességét, amely szennyezés esetén maga megalapozhatja kárfelelősséget a Kvt. rendelkezései alapján.

V. A 2004/35/EK IRÁNYELV A KÖRNYEZETI KÁROK MEGELŐZÉSE ÉS FELSZÁMOLÁSA TEKINTETÉBEN A KÖRNYEZETI KÁRFELELŐSSÉGRŐL

Az egyes felelősségi esetek vizsgálata előtt ki kell tekintenünk az Unió környezeti felelősségi szabályozására is, amelynek köréből a 2004/35/EK irányelv érdemel kiemelést.

Az irányelv csak a gazdasági szereplők által gazdasági tevékenységgel okozott nagyobb méretű, **szűkebb értelemben vett környezeti károkra** vonatkozik.

Célja egy valamennyi tagállamban egységes védelmi minimum megteremtése, amelynél szigorúbb nemzeti szabályok szabadon alkothatók.⁴⁶ Mindezt egy olyan keret kialakításával kívánja elérni, amely a főcélok mentén egységes jogalkalmazást biztosít, ezen túlmenően viszont valamennyi tagállam saját jogrendszere alapján tölti meg azt tartalommal. Ennek érdekében több fogalmat is meghatároz maga a közösségi jogalkotó, így a kár, érintett környezeti elemenként a környezeti károk, az egyes környezeti elemek, a kibocsátás, a megelőző és felszámolási intézkedések, a költségek, a gazdasági szereplők és a keresőtevékenység fogalmát. Ezek közül a kárfogalmak, a gazdasági szereplők és a keresőtevékenységek érdemelnek témánk szempontjából figyelmet.

A **környezeti kárnál** az érintett környezeti elemek károsodása tekintetében azok alapvető jellemzőire vagy az emberi egészségre jelentős, kedvezőtlen kihatás is szükséges.⁴⁷ A károsodott környezeti elemek az irányelv értelmében csak a vizek, a talaj, a védett fajok vagy a természetes élőhelyek lehetnek. A levegőszennyezés nem tartozik e körbe, kivéve, ha az általa szállított anyagok okozzák az előbbieket károsodását.⁴⁸

A **kárfogalom** nem polgári jogi jellegű, hanem a tevékenység külvilági, tényleges eredményét rögzíti. Így természeti erőforrásban közvetlenül vagy közvetve bekövetkező, mérhető, kedvezőtlen változás, illetve valamely természeti erőforrás által nyújtott szolgáltatás közvetlen vagy közvetett, mérhető romlása.⁴⁹ Annak megállapítása,

hogy ezek a kártérítési jog fogalmai szerint mit jelentenek a jogalkalmazás feladata.

A **gazdasági szereplő** – tulajdonképpen a lehetséges károkozó – bármely természetes vagy jogi személy lehet, a hangsúly azon van, hogy keresőtevékenységet végez, irányít, etc.⁵⁰ A keresőtevékenységhez való viszonya alapján – végzi, irányítja, a gazdasági döntési hatáskört rá ruházták, nyilvántartásba vették, a tevékenységvégzésre feljogosították, arra engedéllyel rendelkezik, vagy azt bejelentette – nagy hasonlatosságot mutat ez a fogalom a veszélyes üzemi felelősség üzembentartójával. Ami megkülönbözteti tőle az, hogy valamely személy gazdasági szereplőnek csak gazdasági, keresőtevékenysége viszonylatában minősülhet, az üzembentartó bármely tevékenység, így nem kereső, személyes jellegű tevékenység révén is.

Jól megvilágítja ezt maga a **keresőtevékenység** fogalma, amely csak a gazdasági tevékenységet és üzleti, vagy vállalkozási keretek között végzettek jelöli meg, ahol nem a profitorientáltságnak van szerepe.⁵¹

Kimondható tehát, hogy az irányelv értelmében **károkozó** nem lehet a nem gazdasági célból eljáró magánszemély.

Nem tisztán magánjogi jellegű irányelvről van szó, a témához kapcsolódó közigazgatási szabályokat is tartalmaz. **Polgári jogi felelősségi rendelkezései** a környezeti kárfelelősség egy kis szegmensével foglalkoznak, a megelőzési és felszámolási intézkedések költségeire terjednek ki. Ezek a **kár** fogalmi rendszerében a vagyoni káron belül az indokolt költségek körébe tartoznak. A környezet károsodásából eredő tényleges kár, elmaradt haszon és esetleges nem vagyoni kár megtérítését tehát az irányelv nem érinti. Nem érinti továbbá a személyi sérülések, magántulajdonban esett károk, vagy gazdasági veszteségek esetét sem⁵², ebben az értelmében a – nem gazdasági célból eljáró – magánszemély **károsult** sem lehet.

Ebből következően az irányelv környezeti kár felfogása szűkebb, csak a nagy kiterjedésű, komolyabb károkozásokra terjed ki. Ellenben a hazai gyakorlat a magántulajdonban esett károk megtérítését is lehetővé teszi a környezeti kártérítés keretében.

A felelősségi szabály alkalmazásának feltétele egy, vagy több környezetszennyező azonosítása, a kár valós és mérhető volta és az ezek közötti okozati összefüggés.⁵³ A gazdasági szereplők helytállása e körben a megelőzési és felszámolási intézkedések és a kárveszély-felmérés költségeire terjed ki.⁵⁴ **Nem viselik** viszont azokat a költségeket, amelyek egy általuk nem befolyásolható esemény okozta kár, vagy kárveszély körében keletkeztek. A tagállamoknak lehetősége van olyan rendelkezés beiktatására, amely kifejezetten engedélyezett kibocsátás, vagy esemény eredményeképp bekövetkezett kár esetén mentesíti a gazdasági szereplőt a felszámolási költségek viselése alól feltéve, hogy vétkesen járt el, vagy a kárveszély előreláthatatlan volt.⁵⁵

Végezetül megemlítendő, hogy az irányelv **hatálya nem terjed ki** a meghatározott nemzetközi egyezmények alkalmazási körébe eső események okozta károkra, kárveszélyre;⁵⁶ azon nukleáris jellegű károkozásokra, amelyek az Európai Atomenergia-Közösséget létrehozó szerződés⁵⁷, vagy más meghatározott nemzetközi egyezmény hatálya alá tartoznak,⁵⁸ valamint az olyan környezeti károkra, ezek veszélyére, amelyeket honvédelmi, nemzetközi biztonsági, vagy természeti katasztrófa elhárítása céljából végzett tevékenység okozott.⁵⁹ Nem mentesülési okként szabályozza, hanem kiveszi az alkalmazási köréből az irányelv a fegyveres konfliktus, hadiállapot, polgárháború, felkelés vagy rendkívüli, elkerülhetetlen és kivédhetetlen természeti jelenségeket.⁶⁰ Miután ezek a tagállamokban hagyományosan mentesülési okot jelentenek, ezekért a gazdasági szereplő nemzeti alapon sem felel főszabály szerint.

Az irányelv jelentőségét növeli, hogy azt **2007. április 30-ig** implementálniuk kell a tagállamoknak, tehát alapvető kihatása lesz a közeljövőben a hazai környezeti kártérítési jogra is.

VI. EGYES FELELŐSSÉGI ESETEK A JOGSZABÁLYOKBAN

A környezeti kárfelelősségi alakzatok két részre oszthatóak aszerint, hogy többféle, vagy csak egyes környezeti elemeket védenek; többféle, vagy meghatározott károkozó magatartást szankcionálnak;

valamint, hogy a speciális szabályok hatálya alá tartozó, de külön felelősségi alakzattal nem rendezett károk tekintetében is alkalmazhatóak, vagy sem. Ez alapján beszélhetünk általános és speciális környezeti felelősségi tényállásokról. Általános alakzatokat tartalmaznak a Kvt., a Tvt. és a Hgt., speciálisakat az Aet., a Vtv. és a Bt..

1. Általános felelősségi alakzatok és a Ptk. 345.§-a⁶¹

Előként leszögezendő, hogy a **környezeti kár** és a **környezetkárosodás** fogalma nem szinonim.

A károsodásfogalmat ugyanis a jogalkotó környezeti szempontból határozta meg, a kárt polgári jogiból. Emellett a kár nem feltétlenül károsítással valósul meg, hanem szennyezéssel, veszélyeztetéssel vagy előírászegéssel és a bekövetkezett kár sem kizárólag a Kvt. által meghatározott formában jelentkezhet.

Kijelenthető továbbá, hogy a Kvt. elnevezése, a **környezetveszélyeztető tevékenységgel okozott kár**, pontatlan és megtévesztő. A Kvt. tartalmaz egy környezetveszélyeztetés fogalmat, amelyhez képest a polgári jogi felelősségi tényállás (Kvt. 103.§) önmagában kevesebbet tartalmaz, amikor a környezethasználathoz köti a megálapítást, az általános felelősségi szabállyal (Kvt. 101.§) kiegészítve pedig többet, mert a szennyezést, előírászegést is eleendőnek tartja. Helyesebb lett volna csak környezeti kárnak nevezni.

A Kvt., a Tvt., a Hgt. többletrendekezései a Ptk – hoz képest, hogy a környezeti károkozás módját, a jogellenességet konkretizálják:

- A Kvt. szerint csak a környezetet felhasználó (igénybe vétel, terhelés) magatartás minősülhet környezeti károkozásként, amennyiben szennyezést, veszélyeztetést, károsodást okoz, illetve a környezetvédelmi előírásokat megszegi.⁶²
- A Tvt. értelmében jogellenes a természetvédelmi jogszabályokat, egyedi hatósági előírásokat megszegő magatartás.⁶³
- A Hgt. alapján jogsértő egyrészt a hulladékgazdálkodási jogszabályokat, hatósági határozatokat megszegő maga-

tartás, amennyiben a környezetet szennyezi, veszélyezteti, vagy károsítja, másrészt a környezeti előírásokat sértő tevékenységvégzés.⁶⁴

Mivel polgári jogi jogalkalmazásról van szó, szükséges, hogy ezek a magatartások polgári jogilag is jogellenesek legyenek, vagyis olyan tény, állapot, körülmény, magatartás forogjon fenn, amely más vagy-onát, személyét, jogilag védett érdekét sérti. Ez a károkozások **polgári jogi eleme**, ami a kár formájában jelenik meg. A **környezeti elem** a speciális előírások megszegése, a szennyezés, veszélyeztetés, károsítás. Ezek különböztetik meg a környezeti kárt minden más kártól. Tehát a környezeti kártérítési jognak két védett tárgya van a személyek, azok vagyona, jogilag védett érdeke és a környezet sértetlensége. Mindkettőnek sérülnie kell a felelősség megállapításához, a vagyonnak kár formájában, a környezetnek hátrány formájában (**kettős jogellenesség**).

Polgári jogi szempontból ez csak azt jelenti, hogy kár keletkezett, amely a Ptk. alapján megtérítendő, de kérdéses, hogy annak mely szabálya alapján. Két tényállás bír relevanciával e körben: a 339.§, az általános felelősségi szabály és a 345.§, a fokozott helyállási kötelezettség. Ez a felróhatóságon alapuló és a veszélyes üzemi felelősség általános problémájához vezet, tudniillik, hogy mikor jár fokozott veszéllyel egy tevékenység. Ennek eldöntése a környezeti károknál is a bíróságok feladata.

Ha a fenti külön kritériumok fennállnak és a tevékenység jellegénél fogva olyan, amely ellen a hatékony védekezés, a környezetre való fokozott veszély teljes kizárása, a folyamatok maradéktalan uralom alá vonása nem lehetséges és a környezetben jelentős kárt okozhat, akkor az **fokozottan veszélyes a környezetre** és a 345.§ szerint bírálendő el. Ha ezek a kritériumok hiányoznak, akkor nincs a környezetre veszélyes üzem és a felelősségre vonás alapja a 339.§ lehet.

Az új Ptk. **Koncepciója**⁶⁵ a kor követelményeire és a közösségi szabályokra tekintettel, a jelenleg három jogszabály⁶⁶ által rendezett **ökológiai kár** kérdéskörét egy önálló, **egységes, külön nevesített felelősségi tényállásban** fogja szabályozni. A készítőik értékelték a

környezeti kárt okozó tevékenység különös veszélyességét, így egy bevallottan szigorú, majdnem feltétlen felelősségi alakzatot alkotnak. A speciális alakzatok között az atomkár és a termékfelelősség után, de a veszélyes üzemi tényállás előtt kívánják elhelyezni. Kifejezik ezzel mindazt, hogy a jelenlegi veszélyes üzemi szabályoknál szigorúbb, attól **független, objektív alapú tényállást** fognak konstruálni; figyelemmel a Kvt., a Tvt. és a Hgt., valamint az Unió már megalkotott és előkészületben levő vertikális és horizontális szabályaira.

A közzétett célokat helyénvalónak és megvalósítandónak látjuk a dolgozat előző részeiben kifejtettek alapján. Ugyanakkor a részlet-szabályok közzététele hiányában nem tudunk bővebben állást foglalni az új tényállásról. Üdvözlendő az egységesítésre és a Ptk-ba vonásra irányuló szándék, mert **könnyíti a jogalkalmazást** és kifejezi a jogintézmény polgári joghoz való alapvető kötődését. A veszélyes üzemi felelősség alá vonás megszüntetése is **egyszerűsítheti** a joggyakorlatot, mert ezzel az új tényállásba a jogalkotó csak azokat a szabályokat vonja be, amelyeket összhangban állónak tart a jelenlegiek köréből. Ennek ellenére aggodalmunknak is hangot kell adnunk, mert a **környezetvédelem** fogalmihoz, szabályaihoz való szerves **kötődés elveszhet**, de legalábbis fellazulhat. Az új megoldás a jelenlegitől eltérő konstrukcióhoz vezethet és féltő, hogy ezzel a környezet védelme és annak elvei is háttérbe kerülnek, a tényállás nem tölti be szerepét a környezet védelmének több jogág adta eszközrendszerében.

1. 1. A Kvt. felelősségi szabályai

A szabályozások között a Kvt. sajátos megoldást tartalmaz. A kódex külön fejezetet szentel a környezetért való felelősségnek, amelyben az általános szabályok mellett a kártérítési felelősségről és a közigazgatási szankciókról is szól. A **felelősség általános alapja** cím alatt rögzíti, hogy aki tevékenységével vagy mulasztásával a környezetet veszélyezteti, szennyezi, vagy károsítja, illetőleg tevékenységét a környezetvédelmi előírások megszegésével folytatja, az a Kvt-be foglalt és a külön jogszabályokban meghatározott

(büntetőjogi, polgári jogi, államigazgatási jogi etc.) felelősséggel tartozik.⁶⁷

Mindez csupán azt jelentené, hogy a kár a Ptk. alapján megtérítendő, de két szakasszal alább külön címben rendelkezik a **kártérítési felelősségről** és kimondja, hogy a környezet igénybevételével, illetőleg terhelésével járó tevékenységgel, vagy mulasztással másnak okozott kár környezetveszélyeztető tevékenységgel okozott kárnak minősül és arra a Ptk. fokozott veszéllyel járó tevékenységre vonatkozó szabályait (Ptk. 345-346. §-ok) kell alkalmazni.⁶⁸

A két rendelkezés törvénybeli helyéből és abból kiindulva, hogy az általános szabály kifejezetten az érvényesülési körébe vonja a polgári jogot is, arra következtethetünk, hogy mindkét szakaszt figyelembe kell vennünk a jogalkalmazás során. Ez a megállapításunk alapvető hatással bír, mert egy újabb elemmel bővül a környezeti károkért való helytállás. Nem elegendő innentől a környezethasználattal való károkozás, hanem az is szükséges, hogy a tevékenység környezetet károsító, veszélyeztető, de legalábbis szennyező legyen, illetve a környezeti előírásokat megszegje.

A bírói gyakorlat alapján kimondható, hogy a károkozásra, illetve a felelősség megállapítására legalábbis szennyezés alapján kerül sor. Ugyanakkor számos esetben a **szennyezés**es magatartásnál is **veszélyeztetés**, vagy **károsodás** fennállását vizsgálják az eljáró bírák. Nem vitásan a veszélyeztetés és a károsodás olyan súlyos eredmények, amelyekből egyértelműen vissza lehet következtetni a tevékenység fokozott veszélyességére. Ezek hiánya esetén azonban az összes körülmény vizsgálatával kell megállapítani, hogy a vizsgált tevékenység valóban fokozott veszélyt jelent-e a környezetre.

A joggyakorlat ritkán állapítja meg a problematikusnak tekinthető **környezetvédelmi előírások megszegése** alapján a felelősséget.⁶⁹ Ezzel ugyanis olyan magatartások is tényállásszerűvé válhatnak, amelyek nem feltétlenül minősülnének fokozott veszélyességű tevékenységnek a polgári jog alapján. Egy környezeti előírást sértő károkozás esetén amennyiben nem valósult meg szennyezés, veszélyeztetés vagy károsodás, azt kell, hogy vizsgálják a

bíróságok, hogy más szempontból fokozott veszéllyel jár-e a környezetre a kérdéses tevékenység. Mivel az előírászegő fokozott veszélyű tevékenységek nagy része környezeti hátrányokat is okoz, a környezeti hátrányt nem okozó magatartásokért való felelősség azokra az esetekre koncentrálódhat, ahol **még nem következett be a környezeti hátrány**. Ez megfelel a környezetvédelem preventív funkciójának és a polgári jog reparatív elvének is, mert a kár bekövetkezett, de a súlyos környezeti hátrány a felelősségre vonással elkerülhető, megakadályozható. A rendelkezés ilyen irányú alkalmazása megoldást jelentene arra a kritikára, hogy a jog általában – és főként a kártérítési jog – későn képes reagálni a környezeti károkozásokra. A gyakorlat sajnos azt mutatja, hogy a jogalkalmazás lassúsága és a károkozás későn észlelhetősége miatt ez a lehetőség kihasználatlan maradt.

Összegzésül az ökológiai károkért való veszélyes üzemi felelősség akkor alkalmazható, ha a környezet igénybevételével, vagy terhelésével járó tevékenység a környezetet szennyezi, veszélyezteti, károsítja, vagy a környezetvédelmi előírásokat megszegi és másnak kárt okoz feltéve, hogy ez magatartás a **környezetre fokozott veszélyt** jelent.

Ismét hangsúlyozandó, hogy azok a károk, amelyek nem felelnek meg a fentieknek nem maradnak reparálás nélkül, csak nem e tényállás alapján. A törvény ugyanis szükségszerűen szűkíti a veszélyes üzemi felelősség alá vonható magatartások körét, mondván csak olyan kár megtérítésére vonatkozzanak a környezeti kárfelelősség szabályai, amelyek valóban hátrányos kihatással vannak, vagy lehetnek a környezetre.

1. 2. A Tvt. felelősségi szabálya

A Tvt. a saját területére vonatkozó jogszabályok, hatósági előírások megsértésével okozott kárt rendeli megtéríteni a Ptk. 345-346.§-ai szerint. Eltérvően a Kvt-től nem tartalmaz általános, több jogágra vonatkozó felelősségi szabályokat.

Eltérés a Kvt-hez képest továbbá, hogy a kárért való helytállást a Tvt. nem köti szennyezés, veszélyeztetés, vagy károsodás bekövetkeztéhez.

Az előzőekben megállapítottuk, hogy az előírászegés szélesebb körben vonja be a károkozó magatartásokat a tényállás körébe, mint a környezeti hátránnyal járók. Tulajdonképpen hátrányokozásra is csak valamely környezeti előírás megszegésével kerülhet sor. Az összhang megteremtése érdekében viszont célszerű lenne, hogy a kárfelelősség megállapításának feltételei egységesek legyenek valamennyi vonatkozó jogszabályban.

A Ptk. helytállási szabályának alkalmazásához itt is szükséges, hogy a kárt okozó tevékenység **fokozott veszélyességű** legyen, de jelen esetben a **természetre**⁷⁰ vonatkozóan.

A Tvt. tényállása alá tartozó károkat **speciális környezeti kár**-nak tartjuk és megtérítésük is a Tvt-re hivatkozva lehetséges. Annyiban nem jelent érdemi különbséget, hogy a károsult a Kvt-re vagy a Tvt-re hivatkozva kéri-e a kára megtérítését, hogy mindkét kódex a Ptk. veszélyes üzemi felelősségi szabályait rendeli alkalmazni, ellenben a vizsgálandó fogalmak és jogszabályok köre részben eltérő.

Amiben a Tvt. többletrendekezéseket tartalmaz a Kvt-hez képest, az a bevonható károk körének meghatározása és a kártérítés módjára vonatkozó szabályok. Ezek terjedelmi okokból nem képezik jelen dolgozat tárgyát.

1. 3. A Hgt. felelősségi tényállása

A hulladékgazdálkodásról szóló törvény sajátos abban a tekintetben, hogy **általános felelősségi tényállást** tartalmaz. Ez abból a sajátosságból következik, hogy a Hgt. által szabályozott környezetterhelő tevékenység a környezet egészére és valamennyi elemére önmagában káros kihatással lehet, nem csak bizonyos aspektusai. Ezek a jellemzők emelik ki a többi környezetterhelő tevékenységet szabályozó törvény közül.

A tényállás speciális, a Kvt. és a Tvt. megoldását **vegyíti**. Egy általános, több jogágra vonatkozó felelősségi szabályról van szó. Kárfelelősségi alakzatot a Hgt. nem is tartalmaz, így nem tisztázott,

hogy az általa felhívott polgári jogi felelősség alkalmazása milyen szabályok alapján történik.

A többi környezeti tényállással összevetve megállapítható, hogy a helytállási szabály a Kvt. tényállásából a szennyezés, veszélyeztetés, károsodás okozását és a környezeti előírások megszegését veszi át. A Tvt-hez hasonlóan pedig a saját területére vonatkozó jogszabályok, hatósági határozatok megszegését is tényállási elemmé teszi.

A **károkozás módja** kétféle lehet. Egyrészt a hulladékgazdálkodási szabályok megszegésével szennyezést, veszélyeztetést, vagy károsodást előidéző károkozó magatartás, másrészt a környezetvédelmi előírások megszegésével folytatott károkozó tevékenység.

A veszélyes üzemi szabályok alkalmazásához itt szükséges feltétel, hogy a fenti tevékenységek a **környezetre fokozott veszélyt** jelentsenek.

A két jogellenes magatartás kapcsán látható, hogy az egyik esetben a jogalkotó a speciális környezeti szabályok megsértésével környezeti hátrány okozását kívánja meg, ami összhangban áll a Kvt. szabályával és tekintettel van az érintett terület rendelkezéseire is. A másik esetben a hulladékgazdálkodáson kívüli környezeti előírások megszegésére korlátozódik ez a kör és nincs szükség környezeti hátrány okozására sem.

2. Különös környezeti kárfelelősségi tényállások

Ezek a tényállások abban különböznek az előző pontban tárgyaltaktól, hogy nem általánosságban rendelkeznek a felmerülő károk megtérítéséről, hanem saját tevékenységük tekintetében pontosan meghatározzák, hogy mi minősül kárnak, ki, hogyan és milyen mértékben köteles azért helytállni és milyen szabályok szerint mentesülhet, illetve a kirekesztett károk milyen rendelkezések alapján érvényesíthetőek.

2. 1. Az atomenergia alkalmazásával okozott károkért való felelősség

A nukleáris energia hasznosításával járó tevékenység nem vitásan **fokozott veszéllyel járó tevékenység**, ezért a Ptk. veszélyes üzemi felelősségi szabályai alkalmazhatóak lennének rá külön szabályozás hiányában is, az emberi környezetre való egyértelmű veszélyessége pedig a környezeti károk tekintetében vonná ismételten a 345.§ alá. Az Aet. azonban egy szigorúbb, **szinte feltétlen felelősségi alakzatot** konstituál az atomkárok esetére. A felelősségi fejezete hatálya alá nem tartozó ionizáló sugárzás okozta károkra viszont a **Ptk. veszélyes üzemi szabályát** rendeli alkalmazni.

2. 1. 1. Az atomkárért való felelősség

A nukleáris létesítmény engedélyese köteles az Aet-ben meghatározott atomkárt megtéríteni.⁷¹ **Atomkárnak** az emberélet elvesztése, a személyek testi épségében és egészségében keletkezett minden kár, minden anyagi kár⁷², az ezekkel együttesen jelentkező környezeti kár ésszerű mértékű helyreállításának költsége, valamint a károk csökkentése, vagy elhárítása érdekében ténylegesen végrehajtott, ésszerű és szükséges intézkedéssel kapcsolatosan felmerült költség minősül, amennyiben azokat a nukleáris üzemanyag, a nukleáris létesítményben lévő radioaktív termék, hulladék vagy a nukleáris létesítményből származó, abból kiszállított, illetőleg oda küldött nukleáris anyag révén a létesítményben vagy a szállítás során bekövetkezett rendkívüli esemény okozta.

Látható, hogy a fogalom **környezeti szempontból megszorító jellegű**.

Indokolatlan ugyanis a keletkező megtéríthető **környezeti károk körét** az emberi élet, testi épség, egészség, illetve anyagi kár bekövetkezéséhez kötni, elegendő lenne pusztán a rendkívüli eseményhez. Bár valószínűsíthető, hogy egy atomkárt okozó rendkívüli esemény folytán legalábbis anyagi kár keletkezne, de nem zárható ki olyan eset, amikor a nukleáris baleset csak környezeti kárt okoz.⁷³

Korlátozást jelent továbbá, hogy a megtéríthető **helyreállítási költségek** körét az ésszerű mértékű helyreállítás költségeire korlátozza. Ennek az oka abban kereshető, hogy ezen környezeti károk reparálása igen jelentős, sokszor aránytalan költséggel jár, amelyeket senki sem képes állni. Látni kell viszont azt is, hogy a korlátozás **nem** a már megállapított károk **megtérítésének mértékénél**, hanem még a megtéríthető károk körének meghatározásánál jelenik meg.

A konkrét **felelősségi tényállás** első ránézésre szokványos, a létesítmény engedélyese – aki üzembentartónak is minősülne – köteles megtéríteni az atomkárt. A mentesülés is szokványosnak tűnik, tevékenységi körön kívül eső elháríthatatlan ok⁷⁴ és károsulti közrehatás.

Közelebbről nézve viszont a **tevékenységi körön kívül eső elháríthatatlan okok** felsorolásával⁷⁵ a törvény jelentősen szűkíti a kimentés lehetőségét. A **fegyveres jellegű konfliktusok** nem kétségesen az ilyen okok körébe tartoznak, de a **természeti katasztrófa** esetét az irodalom nem szűkíti a rendkívüli mértékűre és nem is katasztrófának, hanem hagyományosan természeti csapásnak, vagy eseménynek minősíti.

Hiányzik emellett a felsorolásból a terrorcselekmény, amely beilleszthető a felsorolt okok közé.

Nem szerepel továbbá a **veszélyes üzemmel találkozás**, mint elháríthatatlan külső ok, annak ellenére, hogy az atomkár fogalmába a szállítás során bekövetkezett rendkívüli esemény is belefoglaltatik.

A **harmadik személy elháríthatatlan magatartását** ebben az esetben ilyen okként problémásnak tartjuk, mert nukleáris tevékenység során az elhárítás érdekében teendő intézkedések olyan szigorúak kellene, hogy legyenek, amelyek kétségesse teszik, hogy az engedélyes terhére eső mulasztás nélkül kár ebből bekövetkezhetne. Azok az esetek, amelyek mégis megállják a helyüket valószínűleg a terrorcselekmény körében értékelhetők.

A másik kimentési ok a **károsult közrehatása** szintén sajátos formában jelenik meg.⁷⁶ A mentesülés alapja a károsult súlyos gondatlan, vagy kifejezetten a kár előidézésére irányuló, szándékos és elháríthatatlan cselekvése, vagy mulasztása. Ez tehát egy minősített vétkes, célzatos és elháríthatatlan magatartást jelent. Ezek közül a szándékosságot és a gondatlanságot a polgári jog és a kártérítési jog ritkán és szűk körben alkalmazza. A vétkesség ugyanis tőle elvárhatóságot jelent, míg a polgári jogban gyakrabban alkalmazott felróhatóság adott helyzetben általában elvárhatóságot. A Ptk. veszélyes üzemi felelősségi szabálya is a károsult felróható közrehatását minősíti hasonló mentesülési oknak, amely beilleszthető lenne ebbe a konstrukcióba is.

Utolsóként arról a sajátos rendelkezésről kell szólni, amely bevonja az atomkár körébe azon károkat, amelyek nem választhatóak el teljes bizonyossággal tőle, feltéve, hogy az azokat okozó **egyéb esemény** a nukleáris balesettel együtt idézte elő a kárt.⁷⁷

2. 1. 2. Az Aet. felelősségi szabályain kívülálló ionizáló sugárzás okozta kárért való felelősség

Ha az atomkárt a nukleáris baleset mellett az **Aet. kárfelelősségi fejezetén kívüli ionizáló sugárzás** okozta, az ennek kibocsátásáért felelős személy a Ptk. 345.§-a szerint felel.⁷⁸

Erre nézve az alábbiak a megállapításaink.

A felelősségi fejezeten kívüli ionizáló sugárzás körébe eszerint az egyéb esemény nem tartozik bele. A kibocsátó felelőssége a **Ptk. 345.§** alapján fennáll, még ha az atomkártól elhatárolhatatlan kárt okoz is. Ez azt jelenti, hogy az engedélyes az Aet. szabályai szerint, a sugárzást kibocsátó pedig a Ptk. veszélyes üzemi szabályai szerint felel ugyanazon kárért. Az egyetemlegesség ebben az esetben sem zárható ki. A bírói gyakorlat nem e tényállásokkal kapcsolatban, de kimondta, hogy a károkozók **egyetemleges helytállását** a károsulttal szemben nem zárja ki az a körülmény, hogy felelőségük eltérő felelősségi alakzat alapján nyert megállapítást.⁷⁹ Különösen alátámasztja ezt az a körülmény, hogy a kérdéses esetben a Legfelsőbb Bíróság a Ptk. 339.§-a szerinti felróhatóságon alapuló, szubjektív és a 345.§ szerinti objektív felelősségi alakzatos kapcsolata össze e

módon. Az Aet. szerinti esetben viszont két objektív tényállást kellene összehangolni, ami lényegesen könnyebbnek tűnik. A problémák a károkozók belső viszonyában jelennek meg, mert bár az atomenergia alkalmazása fokozott veszéllyel járó tevékenység, de nem a Ptk. hatálya alá tartozik, így a Ptk-nak veszélyes üzemi felelősség körében alkalmazandó, a **károkozók közötti belső viszonyt** rendező szabálya sem alkalmazható rá.

Nagyobb jelentőséggel bír e körben, hogy az Aet. a **kártérítés körét korlátozza**, nem érvényesíti a teljes megtérítés elvét, míg a Ptk. veszélyes üzemi szabályai ezen az alapon állnak. Így a helytállás köre eltérő, amely egyetemleges felelősségnél és egy esetlegesen elhatárolhatatlan károsodásnál sok fejtörésre okot adó megoldandó probléma.

Összegezve tehát megállapítható, hogy az objektív alapú, korlátozott kimentési lehetőségű felelősség üdvözlendő tendencia, de a megvalósítása már számos kételyt vet fel. Leszögezendő emellett, hogy ez a felelősségi alakzat tisztán elméleti jelentőségű, gyakorlati alkalmazására nem került sor, de mindez nem csökkenti megállapításaink súlyát és a jól működő szabályozás iránti igényt.

Az új Ptk. koncepciója önálló felelősségi alakzatként építi be a kódexbe az atomkárokért való felelősséget. Az alkotók bevallottan egy igen szigorú, feltétlen tényállást kívánnak alkotni, amelyet, mint ilyent a különös esetek élén fognak elhelyezni. A Ptk-ba integrálásal a szabályok általános felelősségi rendelkezésekkel összehangolása is a kodifikációs bizottság célja.⁸⁰

2.2. *A vadakkal, a vadászattal kapcsolatos felelősség*⁸¹

A Vtv. olyan speciális területet szabályoz, amely a környezeti kár-felelősség mindkét oldalán megjelenik. A vadak egyszerre képezik a védelem tárgyát és emellett környezeti károk forrásai is lehetnek. Emellett a vadászat és a vadgazdálkodás is megnyilvánulhat olyan formában, amely a növényi és állati kultúrák károsodását okozza.

A természet védelmét jogrendszerünk különös hangsúllyal kezeli, kiemelten védendő érdeknek tekinti. Miután a vadak a természet részét képezik és az élő környezet egyik elemét is jelentik, a

bennük történő károkozás **speciális környezeti, illetve természeti kárnak** tekinthető és annak megtérítésére a Kvt. 103.§-a, a Tvt. 81.§-a és a Ptk. 345.§-a alkalmazható. A Vtv. ellenben egy **saját felelősségi rendszert** hoz létre többféle objektív helytállási szabállyal, ezek a vad által okozott kár, a vadászati jog gyakorlása során okozott kár és a vad elpusztításával okozott kár.

Az új Ptk. Konceptiója a vadakkal kapcsolatos károkozást a speciális felelősségi tényállások közé beillesztve, külön cím alatt szabályozza majd.⁸²

A vad által okozott károkat az alkotók olyan tipikus eseteknek tekintik, amelyeknek a Ptk-ban van a helyük, nem a tevékenységre vonatkozó speciális jogszabályban. A vadak által az erdőgazdálkodáson, mezőgazdaságon belül okozott károk tekintetében fenn kívánják tartani a 95% – 5%-os kártelepítést.

Az erdőgazdálkodáson, mezőgazdaságon kívül okozott károknál azonban szigorítást tervez a Konceptió, ahol kimentési lehetőség csak a károsult felróható önhibája lenne. Erre figyelemmel a tényállást súlyánál fogva az atomkár és a veszélyes üzemi szabályok között kívánják elhelyezni.

Nem említi viszont a szövegtervezet a vadászati kárért és a vadban okozott kárért való felelősség további sorsát.

A következőekben csak a vadak által a mezőgazdaságon és erdőgazdálkodáson belül, a vadászati jog gyakorlása során és a vad elpusztításával okozott kárral foglalkozunk. A vadak által a mezőgazdaságon és az erdőgazdálkodáson kívül okozott, valamint a vadászati jog hasznosítása kapcsán keletkezett károkat nem tárgyaljuk, mert nincs környezeti szempontból relevanciájuk, lévén nehezen képzelhető el, hogy a vadak a levegőben, a földben, vagy a vízben tennének kárt, illetve hogy a környezeti kárt maga a haszonbérbeadás okozza.

2.2.1. A vad által a mezőgazdaságon, erdőgazdálkodáson belül okozott kár (vadkár)

A vadászatra jogosult⁸³ a Vtv. szerint köteles megtéríteni a károsultnak a gímszarvas, a dámszarvas, az őz, a vaddisznó, valamint a

muflon által a mezőgazdaságban és az erdőgazdálkodásban, továbbá az őz, a mezei nyúl és a fácán által a szőlőben, a gyümölcsösben, a szántóföldön, az erdősítésben, valamint a csemetekertben okozott kár öt százalékot meghaladó részét (vadkár).⁸⁴

Egy **önálló, objektív és feltétlen helytállási kötelezettségről** van szó, ahol a helytállás köre korlátozott. Egyrészt csak a meghatározott vadak által és csak a meghatározott növényi kultúrákban okozott kár megtérítésére kerülhet sor. Másrészt csak az okozott károk 95%-ára terjed ki. Ez egy sajátos **kártelepítési** szabály. Indoka abban áll – ahogy az Alkotmánybíróság is kifejtette idevágó döntésében⁸⁵ –, hogy a vadak természetes élőhelye a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás által hasznosított terület, a vadállomány pedig a biológiai életközösség részét képezi. A vadak által okozott kár a mezőgazdasági és erdőgazdálkodási tevékenységek természetes velejárója, attól nem választható el. Ilyenként pedig a károsult tūresi kötelezettsége méltányos keretek között tartott kárviseléssel jár, amely érdekeltté teheti őt a kár megelőzésében.

Mindez nem azt jelenti, hogy 5% erejéig a károkozó mentesüléséről lenne szó és ne lenne feltétlen a felelősségi tényállás, mivel a károk 5%-át a Vtv. nem minősíti vadkárnak és a vadkár megtérítésének szabályai sem vonatkoznak rá.

Minthogy a vadkárok megtérítésének a Vtv. szerint kell történnie, e körben nem hívhatók fel a Ptk. veszélyes üzemi szabályai és **kimentési okai**.

Önmagában azonban nem tartható kizártnak a **károsult közrehatása** e károk tekintetében, de felmerül bennünk a kérdés, hogy ezt a jogalkotó nem értékelte-e a törvényi kártelepítés meghatározásánál.

E körben a károsult megelőzési lehetőségei igen korlátozottak, mert nem alkalmazhat olyan megoldásokat, amelyek a vadakban kárt okoznának, sérülésével, vagy elpusztulásával járnának⁸⁶, illetve a kötelezettségei egy részét csak a vadászatra jogosult révén teljesítheti.⁸⁷

Figyelemmel arra is, hogy a károk megelőzése terén szélesebb körű és tevőleges jogosítványokkal a vadászatra jogosult ren-

delkezik, helyes és indokolt a kárviselést ilyen szigorú és kimentést nem tűrő módon megállapítani.

2.2.2. A vadászati jog gyakorlása során okozott kár (vadászati kár)

A Vtv. alapján a vadászatra jogosult köteles a károsultnak megtéríteni a vadászterületen a vadászati jog gyakorlásában részt vevő személyek által a mezőgazdasági terményekben, természetett növényállományokban a vetéstől a betakarításig, az erdőben, a védett természeti értékekben, a vizek halállományában, a szőlőben, valamint a gyümölcsösben másnak okozott kárt (vadászati kár).⁸⁸

A vadkárral összevetve a következőkre jutunk:

Hasonlóság, hogy a helyállásra kötelezett ebben az esetben is a vadászatra jogosult és a kár is – főként – az élővilágban következik be. **Eltérés** viszont a vadkártól, hogy a kárt itt nem a vadak, hanem a vadászati jog gyakorlásában résztvevők okozzák.

A **károk**at a mesterséges növénykultúrákra (szőlő, gyümölcsös, más természetett növények és terményeik), a természeti értékekre, az erdőkre és a halállományra korlátozza a jogalkotó. Ez részben eltér a vad által okozott kárnál meghatározottaktól, időben szűkebb, tárgyilag bővebb kört jelent.

Szűkebb, mert a mesterséges növényi kultúrák esetén a gyümölcsösön és a szőlőn kívül a releváns károkozást a vetéstől a betakarításig terjedő időszakra korlátozza.

Bővebb, mert a vadkár esetén nem tartozott a védett körbe – a károkozás jellegénél fogva – a halállomány és a természeti értékben okozott kár, beleértve az élettelen védelemben részesülő természeti értékeket is.

Az erdők tekintetében a vad által okozott kár a nagyvadaknál az erdőgazdálkodásra egészében kiterjed, a kisvadaknál az erdőszítésre és a csemetekertre. A vadászati kár csak az erdőre terjed ki.

Az alkalmazandó **felelősségi alakzatról** a Vtv. hallgat, csupán a helytállási kötelezettséget írja elő. Felmerülhet a kérdés, hogy itt is egy objektív, feltétlen tényállásról van szó?

Ennek eldöntéséhez a törvény szövege vagy indokolása nem nyújt segítséget. A Vtv-ben szabályozott felelősségi alakzatok, a környezeti kár tekintetében eddig tett megállapításaink és a jogrendszerünkben megjelenő feltétlen kárfelelősségi tényállások figyelembe vételével azt a választ adhatjuk, hogy a szabályozás rációjához jobban illik, ha **nem feltétlen alakzatnak** tekintjük a vadászattal okozott kár tényállását. Látható, hogy a környezeti szempontból releváns jogszabályok is csak akkor írnak elő feltétlen helytállási kötelezettséget, ha a károkozó tevékenység kiemelten veszélyes a környezetre⁸⁹, vagy ha a károsulti oldalon megjelenő tevékenységnek, magatartásnak természetes velejárója a károsodás és a hagyományos kimentési okok hatástalanok⁹⁰. Ezekről pedig szó sincs a vadászat során okozott kárnál.

2.2.3. A vad elpusztításával okozott kár

A Vtv. alapján, aki a vad elpusztításával; befogásával, zavarásával, vagy bizonyíthatóan erre irányuló kísérletével a jogosultat a vadászati jog gyakorlásában akadályozza, köteles az ebből eredő kárt megtéríteni.⁹¹

Az előbbi két felelősségi szabálytól annyiban különbözik ez az alakzat, hogy a kár a vadban következik be, a **károkozó** pedig bárki lehet.

A rendelkezés sajátossága, hogy a kárt a vadászatra jogosult vadászati jogának gyakorlásához köti. A kár nem feltétlen a vadban, annak értékében jelenik meg, hanem a vadászati jog gyakorlásában. Valójában a **védelem tárgya** a vad mellett a joggyakorlás is.

A vadászati jog gyakorlása során okozott kárhoz hasonlóan a jogalkotó itt sem jelöli meg, hogy milyen szabályok alapján történik a károk megtérítése. A törvény szövege azt sugallja, hogy egy feltétlen felelősségi alakzatról van szó, mert nem jelöl meg kimentési okokat. Figyelemmel a vadászati kárnál kifejtettek⁹² csak látványosan az abszolút felelősség, a szabályozás rációjához itt is jobban illik egy **objektív, fokozott mértékű helytállás feltételezése**.

Ez az esetkör környezeti szempontból azért jelentős, mert gyakran **együttjár** a vad elejtésével okozott **természeti kárral**.

Ennek tekintetében kimondható, hogy a gyakorlat a két igény közt különbséget tesz és a vad elejtésével okozott kárt a vadászatra jogosult vagyonában keletkezett, a Vtv. alapján megtérítendő kárként fogja fel, az esetlegesen fellépő természeti kárt pedig külön, a Tvt. alapján tartja érvényesíthetőnek.⁹³

2.3. A bányászati tevékenységgel okozott károkért való felelősség

A bányászati tevékenység alapvető kihatással van a természeti és a mesterséges környezetre. Az elmúlt évtizedek tapasztalatai igazolják, hogy ez a tevékenység minden megelőző intézkedés és a legnagyobb gondosság ellenére is jellegéből adódóan a környezeti egyensúly megbomlásával, helyrehozhatatlan környezeti károsodásokkal jár. Mindezek alapján egyértelmű, hogy az emberi környezetet veszélyeztető tevékenységnek minősíthető és a bekövetkezett kár a veszélyes üzemi tényállás alá vonható.

A Bt. viszont rendelkezik a **bányakárok** viseléséről.

Bányakár, a bányászati tevékenységgel idegen ingatlanban, az épületben, az ingatlan más alkotórészében és tartozékában okozott, továbbá a vízelvonás folytán keletkezett károk, beleértve a károk megelőzésére, csökkentésére és elhárítására fordított kiadásokat is.⁹⁴

A tényállás első ránézésre egy környezeti kárfelelősségi alakzatnak tűnik, de jobban megvizsgálva nem az.

Nem az egyrészt, mert az érvényesítés szabályai között kártalanításnak nevezi ezt a kötelezettséget a Bt., ami jelen dolgozatnak és a környezeti kárfelelősségnek nem tárgya.

Másrészt a törvény indoklása a jelen megtérítési kötelezettséget az ingatlantulajdonos tűrési kötelezettségének ellentételezéseként fogja fel, tehát szomszédjogi tényálláshoz kapcsolódó kártalanítási kötelezettség. A szomszédjogi szabályok pedig szintén nem tárgyai dolgozatunknak.

A Bt. annyiban releváns környezeti kárfelelősségi szempontból, hogy kimondja: a bányászati tevékenységgel okozott – a bányakárok

körébe nem tartozó – **egyéb károk** megtérítésére a Ptk. rendelkezései az irányadóak.⁹⁵

Mivel a bányászati tevékenység egyértelműen fokozott veszélyt jelent a környezetre, a károk megtérítésére a Ptk. 345.§-át kell alkalmazni.

A veszélyes üzemi felelősség köre ez esetben kiterjed a földben, mint nem ingatlanban okozott károkra⁹⁶, a vízelvonás során a földben, mint nem ingatlanban és más környezeti elemekben okozott károkra⁹⁷ és az ezek megelőzése, csökkentése, valamint elhárítása körében jelentkező kiadásokra. Emellett más környezeti elemek károsodása és/vagy más formájú károkozások is beletartoznak a bányavállalkozó felelősségi körébe.

VII. KÖRNYEZETI KÁROKÉRT VALÓ VESZÉLYES ÜZEMI FELELŐSSÉG A GYAKORLATBAN

A környezeti kárfelelősségnek a magyar bírászkodásban különösen az 1970-es évek óta jelentős gyakorlata van. A feldolgozott jogesetek alapján kijelenthető, hogy a bírák a polgári jog szabályaira támaszkodnak és a környezeti szabályok felhívása ritkán történik meg. A felmerült ügyek változatos képet mutatnak az érintett környezeti elem, a károsult dolog, a károkozás módja és az alkalmazandó jogszabályok alapján.

Ebben a körben vizsgáljuk, hogy az eljáró bíróságok mit és miért tekintenek környezeti kárnak, annak nevezik-e és a környezeti szabályokat alkalmazzák-e. Vizsgáljuk továbbá a joggyakorlatban kimutatható jellegzetességeket és felvetett problémákat.

Az elmúlt évtizedek közzétett bírói döntéseit összegyűjtve megállapítható, hogy a bírák nem minden esetben minősítik kifejezetten környezetveszélyeztető tevékenységgel okozott kárnak a károkozásokat és még ennél is ritkábban hivatkozzák fel a vonatkozó környezetvédelmi szabályokat; vonatkozik ez azok felelősségi rendelkezéseire és az alkalmazandó speciális szabályokra is.

1. A környezeti kár megállapítása a bírói gyakorlatban

A felelősségről való döntés alapvetően kétféle módon történik a gyakorlatban. Egyrészt az eljáró bíróság anélkül rendelkezik a felelősségről, hogy a károkozást kifejezetten környezetveszélyeztető

tevékenységgel okozott kárnak minősítené (**implicit módon megállapított környezeti kár**). A tényállás alapján az ökológiai kár általunk vázolt feltételei fennállnak, de az eljáró bíróság tévesen más szabályt alkalmaz, vagy a vonatkozó környezeti jogi szabályok alkalmazása nélkül állapít meg veszélyes üzemi felelősséget.

A másik esetben kimondja a bíróság, hogy környezetveszélyeztető tevékenységgel okozott kárról van szó (**explicit módon megállapított környezeti kár**). Azonban ez sem jelenti feltétlenül, hogy valamennyi vonatkozó környezeti szabályt alkalmazni fogja; az esetek többségében esetleges ezek bevonása.

A környezeti károk megállapításának gyakorlata

A kár fajtája	Alkalmazott környezeti jogi rendelkezések	Eset
Implicit módon megállapított környezeti kár	-	BH 1975. 234., 1975. 235. 1983. 204., 1987. 437.
	Környezeti fogalmak alkalmazása	BH 1975. 562., 1992. 171. 1995. 575., 1997. 300. 2003. 163.
	Speciális környezetvédelmi rendelkezések felhívása	BH 1983. 203., 2003. 75. 2003. 115., BDT I. évf. 2000/7. szám 250. eset
	Speciális környezetvédelmi rendelkezések felhívása + környezetvédelmi érdekre hivatkozás	BH 1985. 115.
	Speciális környezetvédelmi rendelkezések felhívása + környezeti jogszabály felelősségi rendelkezésére hivatkozás	BH 1981. 413.
Explicit módon megállapított környezeti kár	Környezetveszélyeztető kárnak minősítés (Ptk. 345.§)	BH 1995. 170, 1990. 27.
	Környezetveszélyeztető kárnak minősítés (Ptk. 345.§) + Környezeti jogszabály felelősségi rendelkezésére hivatkozás	BDT III. évf. 2. szám 31. eset

	Környezetveszélyeztető kár- nak minősítés (Ptk. 345.§) + Speciális környezetvédelmi rendeletek felhívása	-
	Környezetveszélyeztető kár- nak minősítés (Ptk. 345.§) + Környezeti jogszabály felelősségi rendelkezésére hivatkozás + Speciális környezetvédelmi rendeletek felhívása	BH 1981. 15. 2006. 155. ZMB 2. Pf. 1285/1999/6. sz. ZMB 2. Pf. 20 290/2000/5. sz. BDT VII. évf. 6. szám 97. eset

A döntésekből látható, hogy a környezeti károk explicit módon való megállapítása az elmúlt évtized jellegzetessége. A környezettudatos és más jogágak szabályaira is támaszkodó, komplex jogalkalmazás tehát a polgári jog e területén is kezd megjelenni. Külön kiemelés érdemel, hogy ez a tendencia nemcsak a Legfelsőbb Bíróság szintjén, hanem a megyei bíróságoknál és újabban az ítéltáblai döntésekben is felbukkan. A témánk aktualitását jelzi, hogy éppen napjainkra tehető a két jogág együttalkalmazásából eredő problémák felszínre kerülése, különösképp a természeti kár körében.

Összességében az általunk felvázolt feltételrendszer, ha nem is egyöntetű és letisztult formában, de a jelen jogalkalmazásának része és remélhetően az is marad.

2. Jellegzetes tárgyak – tipikus magatartások

Ha a felmerült eseteket csoportosítani akarjuk, kézenfekvő megoldást jelent a károkozó magatartás és a sértett, illetve károsult tárgy szerinti elkülönítés. Ebből megállapíthatóak tipikus károkozási formák és alapvető jellegzetességek mutathatóak fel. A továbbiakban ezzel foglalkozunk.

2.1. Jellegzetes sértett, illetve károsult tárgyak

Környezeti károk csoportosítása a védett, illetve károsult tárgy szerint

Sértett környezeti elem		Károsult dolog	Eset
Levegő		Kertészeti felszerelés és termelvények	BH 1975. 562.
		Épület, lakóház	BH 1992. 171., 1995. 575., 2003. 75. BDT III. évf. 2002/2. szám 31. eset
Víz		Víz	BH 1995. 170.
Föld		Mezőgazdasági ingatlan	BH 1978. 388.
		Ingatlan	BH 2003. 163.
		Épület	BH 1982. 372.
Épített környezet		Épület, lakóház	BH 1981. 15, 1990. 27, 1992. 171 BDT III. évf. 2. szám 31. eset
Élővilág	Növényvilág	Növényi kultúrák	BH 1983. 204., 1975. 562., 1975. 234., 1975. 235., 1985. 115., 1983. 203., 2002. 484.
	Állatvilág	Méh	BH 1987. 437. 2003. 115. BDT I. évf. 6. szám 250. eset
		Hal	BH 1981. 413. 1997. 300.
		Vad	BH 2006. 155. ZMB 2. Pf. 1285/1999/6. sz. ZMB 2. Pf. 20 290/2000/5. sz.
		Védett állat	BDT VII. évf. 6. szám 97. eset

A jogesetekből is láthatóan a környezeti károkozások lefedik valamennyi környezeti elemet. A sértett környezeti elem és a károsult dolog között pedig szoros kapcsolat van. Csak az egymással összeköttetésben levő környezeti elemek és dolgok válhatnak a károkozás tárgyává. Az érintett elemek, mint a károkozás hordozói, közvetítői jelennek, egyszerre lesznek a magatartás tárgyai és eszközei. A károsult dolgok pedig lefedik a polgári jog dologfogalmának teljes spektrumát.⁹⁸

2.2. Tipikus károkozó magatartások

Környezeti károk csoportosítása a károkozó magatartás szerint

Károkozó magatartás	Eset
Vegyszeres permetezés	BH 1975. 234., 1975. 235., 1981. 413. 1983. 203., 1983. 204., 1985. 115. 1987. 437., 2003. 115. BDT I. évf. 7. szám 250. eset
Porkibocsátás, légszennyezés	BH 1975. 562., 1992. 171., 1995. 575. 2003. 75., BDT III. évf. 2. szám 31. eset
Rezgés kibocsátás	BH 1981. 15.
Zaj kibocsátás	BH 1992. 171. BDT III. évf. 2. szám 31. eset
Nehézfém szennyezés	BH 2003. 163.
Sugárszennyezés	BH 1990. 27.
Talaj természetes vízrendszerének megváltoztatása	BH 1982. 372, 1978. 388.
Szennyvíz-bevezetés	BH 1995. 170. 1997. 300.
Természeti károkozás	BH 2006. 155, ZMB 2. Pf. 1285/1999/6. sz. ZMB 2. Pf. 20 290/2000/5. sz. BDT VII. évf. 2006/6. szám 97. eset
Vad által okozott kár	BH 2002. 484.

A legfontosabb rendszerezési szempont a magatartások köre, alapvető jellegzetességek ebből erednek. Tipikusnak tekinthetők a porkibocsátással, rezgés- vagy zajhatással, vegyszeres permetezéssel

és szennyvíz-bevezetéssel okozott károk. Eseti jelleggel jelenik meg a sugárzással és nehézfém-szennyezéssel okozott kár. A legújabb tendenciát pedig a természeti károk jelentik.

Ezeket sorra véve a következő jellegzetességek állapíthatóak meg:

- **A vegyszeres permetezéssel okozott kárnak** igen jelentős, hosszú múltra visszatekintő, környezeti szempontból következetes és a vonatkozó speciális normákat is alkalmazó gyakorlata van. Tipikusan a környezetvédelmi előírások megszegésével okozzák a károkat. Jelentősen segítik a jogalkalmazást az 1960-as évek óta folyamatosan a vegyszeres permetezésre vonatkozó alsóbb szintű jogszabályok.
- **A por-, zaj- és rezgés kibocsátás** a levegőt érinti és azon keresztül tipikusan ingatlanokban okoz kárt. Általában nagy üzemek, gyárak keltette hatásokról van szó, sajátos esetkör azonban az úton, autópályán elhaladó járművek keltette zaj, rezgés és az általuk kibocsátott por által a környező ingatlanokban okozott kár.
- **A természetben okozott kár** az utóbbi években jelent meg a bírói gyakorlatban. A többi károkozó magatartástól eltérően egyidejűleg három bírósági szinten is publikált esetkör. A döntések közös jellemzője, hogy a károsult tárgy kivétel nélkül az állatvilág, a sértett és a károsult tárgy pedig egybeesik. A károkozó magatartás az élőlények közvetlen elpusztításában jelenik meg, a nagy mértékű szennyezések okozta károknak még nincs bírói gyakorlata. A keletkezett kár tényének és nagyságának megállapítása pedig problematikus.

Leszögezendő az is, hogy a felmerült kérdések a természeti kár határterületeit jelentik.

VII. TANULSÁGOK LEVONÁSA

Dolgozatunk során azt vizsgáltuk, hogy a környezeti károkért való veszélyes üzemi felelősség hogyan jelenik meg a gyakorlatban és a jogszabályokban, melyek az alkalmazási feltételei, érvényesülési köre. Vizsgálódásunk azért korlátozódott a veszélyes üzemi és általában az objektív felelősségre, mert meggyőződésünk szerint a széles körben jelentkező, súlyos, gyakran helyrehozhatatlan következményeket jelentő környezeti károkra ezek az alakzatok képesek hatékonyan reagálni. Célunk volt e felelősségi szabályok bemutatásán túl rendszerezésük és kölcsönhatásaik felmutatása is.

Mindenek előtt egy saját felelősségi rendszert kívántunk felépíteni és egy komplex gondolkodásmódot bemutatni, ahol egyaránt jelen vannak a polgári és a környezeti jogi szabályok, szerves és egymástól elválaszthatatlan egységben. Mindkét jogágból csak a környezeti károkkal szoros összefüggésben levő szabályokat építettük be, ugyanakkor utaltunk más jogintézmények szabályaira is és mindvégig tekintettel voltunk a két jogág alapelvi szintű rendelkezéseire. Bár célunk a hatályos szabályok bemutatása volt, de nem tekinthettünk el a várható változások és különösen az új Ptk. Koncepciójának összehasonlító bemutatásától.

Figyelmiünk ugyanakkor nem csak a nemzeti szabályozásra korlátozódott, a dolgozat keretei között szem előtt tartottuk a nemzetközi és kiváltképp az uniós tendenciákat, szabályokat.

Célunk elsősorban a problémák bemutatása, megoldási javaslatok tétele volt. Ebben a tekintetben figyelemfelhívónak és vitaindítónak tekintjük a dolgozatot.

A témaválasztásban motivált bennünket, hogy egy gyakorlati relevanciával rendelkező, aktuális, ugyanakkor méltánytalanul hanyagolt területről van szó. A téma kifejtéséhez áttekintettük a vonatkozó jogszabályok egész spektrumát, a teljes bírói gyakorlatot – több esetben saját szempontok szerint kialakított táblázatokba tömörítve – a megyei, ítéltáblai és legfelsőbb bírósági szinten egyaránt, valamint a vonatkozó polgári és környezeti jogi irodalmat. Egyedülálló módon a feldolgozott irodalmat összhangba kívántuk hozni és mindkét jogágra azonos súllyal tekintettünk. Különös hangsúlyt helyeztünk a bírói gyakorlatra, nem egy elvont konstruk-

ció kidolgozása volt a célunk, hanem az életbeli jelenségekre reagálni képes, hatékony struktúra kidolgozása. Ennek érdekében törekedtünk az egyes problémák jövőbeli tényleges és lehetséges kihatásainak vázolására.

IRODALOMJEGYZÉK

Monográfiák

Bándi Gyula: EU környezetjog, Bp., 2004.

Bándi Gyula: Környezetjog, Osiris, Bp., 2000.

Bándi Gyula: Környezetvédelmi kézikönyv, KJK, Bp., 1999.

Eörsi Gyula: Kötelmi jog általános rész, Tankönyvkiadó, Bp., 1980.

Horváth Szilvia: Az Európai Unió környezeti joga, Szeged, 2006.

Marton Géza: A polgári jogi felelősség, kiadó: TRIORG Kft., (évszám nélküli)

Sólyom László: Környezetvédelem és polgári jog, Akadémiai Kiadó, Bp., 1980.

Újváriné Antal Edit: Felelősségtan, Novotni Kiadó, Miskolc, 2000.

Zoltán Ödön: Kártérítési felelősség a környezet védelmében, Akadémiai Kiadó, Bp., 1985.

Zoltán Ödön: A vadászat magyar jogi rendje, KJK, Bp., 1978.

Gyűjteményes kötetek

A környezetvédelem jogi kézikönyve (szerk.: Tamás A.) KJK, Bp., 1981.

Környezetvédelmi jogesetek és szakértői tevékenység (szerk.: Bándi Gy.) KJK, Bp., 2001.

Kommentárok

A Polgári Törvénykönyv magyarázata (szerk.: Gellért Gy.) KJK, Bp., 2004.

Jogszabályok

1949. évi XX. törvény

1959. évi IV. törvény

1976. évi II. törvény

1988. évi I. törvény

1993. évi XLVIII. törvény

1994. évi LV. törvény

1995. évi LIII. törvény

1995. évi LVII. törvény

1996. évi XXI. törvény

1996. évi LIII. törvény
1996. évi LIV. törvény
1996. évi LV. törvény
1996. évi CXVI. törvény
1997. évi XLI. törvény
1997. évi LXXVIII. törvény
1998. évi XXVIII. törvény
1999. évi LXXIV. törvény
2000. évi XXV. törvény
2000. évi XXXV. törvény
2000. évi XLIII. törvény
2001. évi CX. törvény
2003. évi XLII. törvény
2005. évi CLXXXIII. törvény
98/2001. (VI. 15.) Korm. rendelet
44/2005. (V. 6.) FVM-GKM-KvVM együttes rendelet
79/2004 (V. 4.) FVM rendelet
5/2001. (I. 16.) FVM rendelet

Az EU joganyaga

Az Európai Közösségeket létrehozó Római Szerződés
A Parlament és a Tanács 2004/35/EK irányelve

Alkotmánybírószági határozatok

14/1998. (V. 8.) AB hat.
67/ 1997. (XII. 29.) AB hat.
29/1995. (V. 25.) AB hat.
28/1994. (V.20.) AB hat.
996/G/1990. AB hat.

A Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiumának állásfoglalásai

PK. 38. sz. állásfoglalás
PK. 39. sz. állásfoglalás
PK. 40. sz. állásfoglalás

Legfelsőbb bírósági döntések

LB. P. törv. III/B. 20 623/1964. sz.

- LB. P. törv. IV. 21 339/1964. sz.
- LB. P. törv. I. 20 779/ 1965. sz.
- LB. P. törv. I. 21 013/1965. sz.
- LB. P. törv. I. 21 099/ 1965. sz.
- LB. P. törv. III/B. 20 408/1965. sz.
- LB. P. törv. I. 21 099/1966. sz.
- LB. P. törv. I. 20 973/1967. sz.
- LB. P. törv. I. 20 002/1968. sz.
- LB. P. törv. I. 20 480/1969. sz.
- LB. Pf. I. 20 845/1970. sz.
- LB. Pf. IV. 20 277/1970. sz.
- LB. Pf. I. 20 500/1971. sz.
- LB. Pf. V. 20 085/1971. sz.
- LB. P. törv. I. 20 784/1971. sz.
- LB. Pf. I. 21 240/1972. sz.
- LB. Gf. III. 33 316/1973. sz.
- LB. P. törv. I. 20 242/1973. sz.
- LB. P. törv. I. 21 204/1973. sz.
- LB. P. törv. V. 20 645/1973. sz.
- LB. Gf. IX. 31 643/1974. sz.
- LB. Pf. I. 21 077/1974. sz.
- LB. Pf. IX. 30 108/1974. sz.
- LB. P. törv. V. 20 604/1974. sz.
- LB. P. törv. I. 20 666/1975. sz.
- LB. P. törv. V. 20 190/1975. sz.
- LB. P. törv. V. 20 015/ 1976. sz.
- LB. P. törv. V. 21 549/ 1976. sz.
- LB. Pf. V. 20 981/1978. sz.
- LB. Pf. V. 21 227/1978. sz.
- LB. P. törv. V. 20 458/1978. sz.
- LB. P. törv. V. 20 992/1978. sz.
- LB. G. törv. III. 31 254/1980. sz.
- LB. P. törv. V. 20 427/1980. sz.
- LB. Gf. II. 30 379/1981. sz.
- LB. Gf. II. 30 980/1981. sz.
- LB. Gf. II. 30 801/1982. sz.
- LB. Gf. II. 30 224/1983. sz.

- LB. G. törv. II. 30 670/1984. sz.
LB. P. törv. III. 20 016/1985. sz.
LB. P. törv. III. 20 970/1986. sz.
LB. Gfv. IV. 30 011/1989. sz.
LB. Pf. I. 21 097/1990. sz.
LB. P. törv. III. 20 652/1991. sz.
LB. Gf. I. 31 172/ 1992. sz.
LB. Gf. IV. 33 365/1993. sz.
LB. Pf. I. 20 092/1993. sz.
LB. Pfv. III. 20 279/1993. sz.
LB. Pfv. I. 20 172/1994. sz.
LB. Pfv. III. 20 384/1994. sz.
LB. Pfv. IV. 20 367/1995. sz.
LB. Gfv. VI. 30 808/1996. sz.
LB. Pfv. VI. 23 059/1998. sz.
LB. Pfv. VI. 23 366/1998. sz.
LB. Pfv. III. 22 798/1999. sz.
LB. Gfv. IV. 32 519/1999. sz.
LB. Gfv. IV. 32 530/1999. sz.
LB. Pf. III. 25 198/2000. sz.
LB. Pfv. III. 20 632/2000. sz.
LB. Pfv. VI. 20 352/2000. sz.
LB. Pfv. III. 21 162/2000. sz.
LB. Pfv. IX. 22 663/2000. sz.
LB. Gf. I. 30 763/2001. sz.
LB. Pfv. VIII. 21 574/2004. sz.
LB. Pfv. III. 20 852/ 2005. sz.

Ítéltáblai határozatok

Debreceni Ítéltábla Pf. II. 20 137/2006/4. sz.

Szegedi Ítéltábla Pf. II. 20 022/2003. sz.

Megyei bírósági döntések

Baranya Megyei Bír. 2. Pf. 20 697/2000/4. sz.

Csongrád Megyei Bír. 3. Pf. 21 156/1998/1. sz.

Csongrád Megyei Bír. 1. Gf. 40 223/2000/3. sz.

Fővárosi Bír. 1. Gf. 40 160/2000/4. sz.

Fővárosi Bír. 43. Pf. 28 768/1998. sz.

Fővárosi Bír. 56. Pf. 27 022/1998/4. sz.

Heves Megyei Bír. 2. Pf. 20 759/1999/5. sz.

Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bír. 2. Pf. 21 848/1999/3. sz.

Zala Megyei Bír. 2. Pf. 1285/1999/6. sz.

Zala Megyei Bír. 2. Pf. 20290/2000/5. sz.

Internetes hivatkozások

<http://www.irm.gov.hu/?mi=1&katid=193&id=217&cikkid=3308>

JEGYZETEK

- 1 Marton Géza: A polgári jogi felelősség, kiadó: TRIORG Kft. (évszám nélküli)
- 2 EK-szerződés 174. (korábbi: 130/r) cikk (2) bek., illetve 6. (korábbi: 3/c) cikk, 95. (korábbi: 100/a) cikk (3) bek.
- 3 HL L 143, 2004. 04. 30., p.56-75.
- 4 Alkotmány 18.§ és 70/D.§
- 5 14/1998. (V. 8.) AB hat.
- 6 14/1998. (V. 8.) AB hat., 29/1995 (V. 25.) AB hat., 28/1994. (V.20.) AB hat. és 996/G/1990. AB hat.
- 7 Nem tárgya dolgozatunknak a kár megtérítése és a felelősségre vonás részlet-szabályai.
- 8 Marton Géza: i. m. 14 – 23. p.
- 9 Marton Géza: i. m. 25. p.
- 10 Ugyanakkor a polgári jognak védelmi funkciója is van a társadalom egésze tekintetében. Ld.: Ptk. 5.§
- 11 Marton Géza: i. m. 23 – 26. p.
- 12 Eörsi Gyula: Kötelmi jog általános rész, Tankönyvkiadó, Budapest, 1980., 239 – 240. p.
- 13 A kortárs irodalom köréből ld. még Lábady Tamás, Vékás Lajos és Zoltán Ödön műveit.
- 14 Újváriné Antal Edit: Felelősségtan, Novotni Kiadó, Miskolc, 2000., 32. p.
- 15 Újváriné Antal Edit: i. m. 32. p.
- 16 A felróhatóság ugyanis egy objektívizált, általános társadalmi zsinórmérték. Ld.: Eörsi Gyula: i.m. 279. p.
- 17 Az üzembentartói minőséghez ld.: PK. 40. sz. állásfoglalás
- 18 A Polgári Törvénykönyv magyarázata (szerk.: Gellért Gy.) KJK, Bp., 2004., 1242-1250. p.
- 19 Eörsi Gyula: i. m. 287. p.
- 20 Eörsi Gyula: i. m. 287. p.
A Polgári Törvénykönyv magyarázata (szerk.: Gellért Gy.) KJK, Bp., 2004., 1242-1250. p.
- Újváriné Antal Edit: i. m. 99 – 100. p.
- Bírósági Határozatok, Bírósági Döntések Tára
- 21 Az új Ptk. koncepciója (a továbbiakban: koncepció)
forrás: www.irm.gov.hu/mi=1&katid=193&id=217&cikkid=3308
- 22 ua. Kötelmi könyv 5. rész V/6. pont
- 23 ua. Kötelmi könyv 5. rész V/8. pont
- 24 ua. Kötelmi könyv 5. rész V/5. pont
- 25 Megjegyzendő, hogy az utóbbi kettő explicit veszélyes üzemeknek minősül, ha környezeti kárt okoz, mert akkor a Kvt., illetve a Tvt. alapján kell a Ptk. 345-346.§-ait alkalmazni.
- 26 A környezetvédelmi jogszabályok viszonyához és környezeti jog főjellegzetességeihez ld.: Bándi Gyula: Környezetjog, Osiris, Bp., 2004.
- 27 Kvt. 3. § (1) és (2) bek.

- 28 Tvt. 3.§ (2) bek.
 29 Az 1995. évi LIII. tv. indokolása, Általános indokolás 12. bek.
 30 Tvt. 3.§ (1) bek.
 31 Tvt. 4.§ a) – b) és 6.§ (1) bek.
 32 Ez alapján tartjuk a természeti kárt egy relatíve önálló alakzatnak a környezeti károkon belül.
 33 Tvt. 4.§ k) pont
 34 Tvt. 3.§ (2) bek.
 35 Tvt. 7.§, 11-14.§-ok, 17-18.§-ok, 20.§, 33-35.§-ok, 38.§, 42.§, 44.§ és 52.§
 36 A teljesség igénye nélkül: Bt. 36.§; Vtv. 21.§ (2) bek. c) pont, 28.§ (1) bek., 34.§ (1) bek., 39.§ (1) bek.
 37 Kvt. 4.§ k) pont
 38 Kvt. 4.§ l) pont
 39 Különösen a por-, rezgés- és zajszennyezéssel okozott károk tekintetében.
 40 Kvt. 4.§ s) – t) pont
 41 BH 2003. 419.; LB. Pfv. III. 22 798/1999. sz.
 42 A magunk részéről elvetettük az ilyen automatikus megállapítást. Ld.: IV. fejezet 1.2. cím
 43 BH 2001. 32.; LB. Gfv. IV. 32 519/1999. sz.
 44 IV. fejezet 1.2. cím
 45 BH 2002. 11.; LB. Pfv. IX. 22 663/2000. sz.
 46 29. Preambulum-bek.
 47 2. cikk 1. pont
 48 4. Preambulum-bek.
 49 2. cikk 2. pont
 50 2. cikk 6. pont
 51 2. cikk 7. pont
 52 14. Preambulum-bek.
 53 uott 13. bek.
 54 uott 18. bek.
 55 uott 20. bek.
 56 4. cikk (2) bek.
 57 EURATOM – Szerz.
 58 4. cikk (4) bek.
 59 4. cikk (6) bek.
 60 4. cikk (1) bek.
 61 A témához ld.: Zoltán Ödön: Kártérítési felelősség a környezet védelmében, Akadémiai Kiadó, Bp., 1985.
 62 Kvt. 101.§ (1) bek. és 103.§ (1) bek.
 63 Tvt. 81.§ (1) bek.
 64 Hgt. 46.§ (1) bek.
 65 Konceptió Kötelmi könyv 5. rész V/6. pont
 66 Kvt., Tvt. és Hgt.
 67 Kvt. 101.§ (1) bek.
 68 Kvt. 103.§ (1) bek.

- 69 Ugyanakkor nem tisztázott, hogy mit ért a törvény környezetvédelmi előírások alatt. A mindenkire kötelező jogszabályok és az egyedi hatósági határozatok rendelkezései nyilvánvalóan idetartoznak, de ezeken túl bizonytalan a fogalom tartalma.
- 70 A természet és a környezet különbözőségéhez ld.: II. fejezet 2.1. cím
- 71 Act. 48.§ (1) bek.
- 72 Nem tisztázott, hogy mit ért a jogalkotó az anyagi kár fogalma alatt. Vajon a Ptk-ban meghatározott vagyoni kárt vagy esetleg ettől eltérő hátrányokat?
- 73 Pl.: az átmenetileg elhelyezett radioaktív hulladék a földet szennyezi, de mivel vagyontárggyal vagy emberi populációval nem érintkezik, azokban kárt sem okozhat.
- Emellett az Act. 50.§ (1) bekezdése kizárja az atomkár köréből a létesítményt, ott használt vagy arra szánt vagyontárgyat és szállítási eszközt ért kárt, tehát ezek nem is relevánsak e tekintetben.
- 74 Az atomkárrért való felelősség terminológiájából következő jellegzetessége az is, hogy míg a veszélyes üzemi felelősség esetén az elháríthatatlan külső ok magát a kárt okozza, jelen esetben csak a rendkívüli eseményt, amelynek következtében keletkezik a kár.
- 75 Act. 49.§ (1) bek.
- 76 Act. 49.§ (2) bek.
- 77 Act. 53.§ (1) bek. 1. mondata
- 78 Act. 53.§ (1) bek. 2. mondata
- 79 BH 2003. 115.; LB. Pfv. III. 21 162/2000 sz.
- 80 Konceptió Kötelmi könyv 5. rész V/5. pont
- 81 A vadakkal kapcsolatos felelősséghez ld.: Zoltán Ödön: A vadászat magyar jogi rendje, KJK, Bp., 1978.
- 82 Konceptió Kötelmi könyv 5. rész V/8. pont
- 83 Vtv. 6. § (1)-(3) bekezdése alapján vadászatra jogosult önálló vadászati jog esetén a vadászterület tulajdonosa, társult vadászati jog esetén a vadászterület tulajdonosainak közössége, a vadászati jog haszonbérbeadása esetén a haszonbérelő.
- 84 Vtv. 75.§ (1) bek.
- 85 67/1997. (XII. 29.) AB hat.
- 86 Vtv. 28.§ (2) bek.
- 87 Vtv. 79.§
- 88 Vtv. 76.§
- 89 Mint az atomkárokért való felelősség esetén.
- 90 Mint a vadkárrért való felelősség esetén.
- 91 Vtv. 77.§
- 92 VI. fejezet 2.2.2. cím
- 93 Zala Megyei Bír. 2. Pf. 1285/1999/6
Zala Megyei Bír. 2. Pf. 20290/2000/5
BH 2006. 155.; LB. Pfv. VIII. 21 574/2004. sz.
- 94 Bt. 37.§ (2) bek. első mondata
- 95 Bt. 37.§ (2) bek. utolsó mondata
- 96 Pl.: a talajban, a kőzetekben vagy az ásványokban okozott károk.

97 Pl.: a felszín alatti és feletti vizek apadása és kihatásuk az ivóvíz-bázisra, a talaj termőképességére, a növények, állatok vízhez jutására

98 Ugyanakkor sajátos, hogy a környezeti jelentésükhöz legközelebb álló rendhagyó dolgok nem jelennek meg e körben.